

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Abuladze A. 1997. Status and conservation problems of raptors in Caucasia. Newsletter WWGBP 25/26: 15-19.

Overzicht van de recente roofvogelbevolking van de Transcaucasus, gebaseerd op onderzoek in de gehele Caucasische landengte (450.000 km², Russisch deel van de Voor-Caucasus, noordelijk Caucasië, Armenië, Azerbaidjan en Georgië). 37 soorten waargenomen, waarvan 22 broedend. Spectaculaire trek langs kusten van Zwarte en Kaspische Zee. In najaar vooral duidelijk in Adjarja, op de grens van Turkije en Georgië (geschat 1.5 miljoen doortrekkers). Waanzinnige problemen momenteel, variërend van oorlog en totale anarchie (alle initiatieven tot bescherming en instelling van parken om zeep gebracht) tot massaal afschot, grootschalige vangst voor de valkerij (met name in ZW-Georgië), vergiftiging (door uitgelegd aas bedoeld voor roofdieren) en illegale handel in roofvogels. Habitatvernietiging lijkt vooralsnog van weinig betekenis, en dan vooral lokaal. Er zijn ongeveer 60 beschermde gebieden (898.200 ha, ofwel 2.0% van het landoppervlak), gelegen in Rusland (6), Georgië (14), Azerbaidjan (14) en Armenië (5). Effectieve bescherming ontbreekt echter volledig.

Adriaenssens F., Verwimp N. & Dhondt A.A. 1997. Are Belgian Kestrels *Falco tinnunculus* migratory: an analysis of ringing recoveries. Ringing & Migration 18: 91-101.

Snel na uitvliegen treedt dispersie in alle richtingen van jonge Torenvalken op (tot >500 km). Minder dan eenderde wordt na de eerste winter in nabijheid geboorteplaats teruggemeld. Adulte vogels zijn plaatstrouw na vestiging. Er was geen voorkeursrichting aan te wijzen, ook niet bij lange-afstandsverplaatsingen. Al met al lijkt slechts heel klein deel van Belgische vogels migratoir.

Alivizatos H., Goutner V. & Karandinos M. 1998. Reproduction and behaviour of the Long-legged Buzzard (*Buteo rufinus*) in North-eastern Greece. Vogelwarte 39: 176-182.

Gedrag en broedbiologie bestudeerd van Arendbuiser in Evrosdelta in 1989-92. Gemiddeld 0.93 jongen per paar vliegvlug (N=44); dit was 1.58 per succesvol paar. Meeste paren kwamen voor in gebieden zonder bos en veel alternatieve nestplaatsen. Interacties voornamelijk met Buiser en Vlaamse Gaai; frequentie ervan afnemend met vorderend seizoen.

Anderson S.H. & Squires J.R. 1997. The Prairie Falcon. University of Texas Press, Austin. VIII + 162 pp. ISBN 0-292-70474-7. Prijs f45.-.

Deze (semi-)woestijnbewoner kreeg wederom een monografie (een eerdere was van Haak, verschenen in 1995: *Pirate of the plains*). Overwegend beschrijvend met vaste indeling: verspreiding en ecologie, door de seizoenen heen, relaties met andere roofvogels, band met mens. Iets meer feitelijke informatie dan in Haak's boek, maar niet alles klopt of is voldoende uitgewerkt. Als introductie op de soort echter zeer geschikt. Waardevolle toevoeging zijn de excellente foto's van Rick Kline: zo doe je dat! Jammer dat de uitgever zo nodig de foto's iets moest kantelen en van een schaduwrand moets voorzien; modieus, zinloos geëikel.

Arntz W. 1998. Voedselkeuze van de Havik in het natuurreserveaat Salmorth. Mourik 24(1): 22-24.

Prooijlijst van Haviken uit broedseizoen 1993 (62 ex met 15 soorten, voornamelijk Postduif) en totaallijst over 1992-97 (619 prooien verdeeld over 37 soorten, overwegend Houtduif, Postduif, Fazant, Merel, Zwarte Kraai).

Arroyo B.E. 1997. Diet of Montagu's Harrier *Circus pygargus* in central Spain: analysis of temporal and geographic variation. Ibis 139: 664-672.

Onderzoek naar voedsel van Grauwe Kieken nabij Madrid in 1991-94 (braakballen en prooi-resten). Hazen (alleen hele kleintjes, van 100-200 g) het belangrijkste naar gewicht, vooral vroeg in broedseizoen. Later ook vogels (uitgevlogen jongen) belangrijk. Insecten (vooral sprinkhanen en krekels) veel

gevangen, maar in gewicht ver achterblijvend bij hazen en vogels. Prooikeuze is geen willekeurige greep uit het bestaande aanbod.

Arroyo B.E. 1997. Between-brood cannibalism in the Montagu's Harrier. J. Raptor Res. 31: 390-391.

Twee waarnemingen van kannibalisme nabij Madrid op een lokatie met semi-koloniaal broedende Grauwe Kieken.

Atherton P.F. 1997. Barn Swallow giving specific alarm call for Hobby. Brit Birds 90: 526.

Een laagtonig, kalm brabbelen geluid, afgegeven door Boerenzwaluwen bij verschijning van Boomvalk. Dit alarm wijkt sterk af van het normale 'ziwit'-geluid. Als Boomvalk weg is, wordt kort gezongen.

Augst U. 1997. Der Würgfalke (*Falco cherrug*) - ein neuer Brutvogel Sachsens. Mitt. Ver. Sächs. Orn. 8: 111-113.

Vesting in 1996 in Saksen van Sakervalk. Broedgeval in 1997: 4 eieren, alle 4 uitkomend maar 1 jong weg na 10 dagen en rest op 35 dagen opgevreten door Oehoe.

Austin G.E., Thomas C.J., Houston D.C. & Thompson D.B.A. 1996. Predicting the spatial distribution of buzzard *Buteo buteo* nesting areas using a geographical information system and remote sensing. J. Appl. Ecol 33: 1541-1550.

Uitgaande van bedekkingsgraad van vegetatie, topografie, grensvlakken van vegetatie-eenheden en aanwezigheid van wegen en gebouwen werd per 500x500 m plot de kans berekend of er een Buizerd kon nestelen. Dit gekoppeld aan veldwaarnemingen van locatie van buizerdnesten. De beste overeenkomst tussen model en veld gevonden onder gebruikmaking van gemiddelde terreinhoogte, grenslengte van vegetatietypes en grenslengte tussen open terrein en bosstadia voorafgaande aan de stakenfase. Model opgezet om te voorspellen wat veranderingen in grondgebruik voor gevolgen kunnen hebben voor vogelsoort.

Avery M. 1998. Raptors diminish 'glories' of Twelfth. Brit. Birds 91: 36-37.

Bespreking van 5-jarige studie van S. Redpath (Institute of Terrestrial Ecology) en S. Thirgood (Game Conservancy Trust) naar effecten van roofvogelpredatie op populaties van Moerassneeuwhoen. Betreft 6 Schotse hoenderheidevelden waar met pijn en moeite vervolging van roofvogels voor de duur van het onderzoek werd stopgezet (let wel: het gaat hier om beschermde roofvogels!). Ging vooral om Blauwe Kiek en Slechtvalk, die in alle studiegebieden toenamen na stopzetting van vervolging, het sterkst op Langholm (Blauwe Kiek van 2 naar 14, Slechtvalk van 3 naar 5-6). Hoewel Blauwe Kieken voornamelijk muizen en Graspiepers vreten, vangen ze uiteraard ook (jonge) hoenders. Op Langholm vreten roofvogels in het najaar (direct na het broedseizoen als de hoenderpopulatie op zijn grootst is) 30% van de hoenders, en nog eens 30% van de overgebleven hoenders in de daaropvolgende winter en voorjaar. Deze predatie zonder effect op het populatieniveau van hoenders (gemeten in voorjaar, wanneer de vogels weer gaan nestelen), echter wel op de najaarspopulatie. Die laatste van belang voor de jagers, omdat daar het schietbare gedeelte in zit verdisconteerd. Op Langholm zorgde de predatie van roofvogels voor een populatieniveau dat voorheen kenmerkend was voor een dal in het populatieverloop van hoenders (net als muizen onderhevig aan pikken en dalen). Op dit landgoed ontstond dus een conflict tussen roofvogels en jachtbelangen (over periode van studie 25-50% minder hoenders geschoten dan daarvoor). Op de andere landgoederen was dat niet het geval; sterker nog, op het enige andere actieve jachtgebied nam de roofvogeldichtheid ook toe (niet zo sterk als op Langholm, omdat het armere heide was) en werden in het laatste studiejaar veel hoenders geschoten. Men moet zich realiseren dat hoenders sowieso overal in Engeland en Schotland afnamen als gevolg van overbegrazing met schapen en bosaanplant, ook op plaatsen waar roofvogels zonder pardon werden weggeschoten en geklemd. Op Langholm, bijvoorbeeld, was bedekking met heide met 48% afgenomen over 1948-88, gepaard gaande met jaarlijkse achteruitgang in aantal geschoten hoenders van 1.3%. Habitatdestructie is dus uitermate belangrijke factor in de afname van hoenders, zo niet de belangrijkste. (zie ook Malcolm Stott in deze Takkeling).

Bauer H.-G. & Ranftl H. 1997. Die Nutzung 'überwinternder' Stoppelbrachen durch Vögel. Orn. Anz. 35: 127-144.

Stoppelvelden vormen een belangrijke voedselbron voor vogels, vooral zaadeters en Patrijzen. Bij roofvogels was deze voorkeur voor stoppelvelden minder duidelijk, al maakten Blauwe Kiek, Smelleken en Torenvalk er iets meer gebruik van dan van geploegde akkers.

Bavoux C., Burneleau G. & Picard M. 1997. Le gîte nocturne du Busard des roseaux *Circus a. aeruginosus*: modalités de fréquentation en Charente-Maritime (France). Alauda 65: 321-336. Gedetailleerde opgaves van slaappleatsgedrag van Bruine Kieken in West-Frankrijk, verzameld in 1982-97: habitatgebruik, duur gebruik van slaappleats, aantal slaappleatsgebruikers, herkomst van deze vogels, structuur van de slaappleats, aankomst en vertrek op de dag, aandeel vogels met krop, ruimtelijke spreiding en voorkomen van andere soorten. Aardige aan deze studie is gebruik van directe zichtwaarnemingen gekoppeld aan vangsten en gebruik van radio-telemetrie.

Beier P. & Drennan J.E. 1997. Forest structure and prey abundance in foraging areas of northern goshawks. Ecological Applications 7: 564-571.

Het Amerikaanse Staatsbosbeheer heeft voorstellen gelanceerd om bosbeheer zodanig in te richten dat er een groot prooiaanbod voor Haviken ontstaat. Onduidelijk is echter of Haviken zich bij de keuze van hun jachtgebied laten leiden door het prooiaanbod, door de bosstructuur, of door beide. In deze studie (in gebieden met en zonder jagende Haviken) bleek dat niet talrijkheid van prooiaanbod maar de dichtheid van het kronendak (hoe groter hoe beter), boomdichtheid (hoe groter hoe beter) en boomgrootte (hoe groter hoe beter) van belang waren. Dit past het best bij de lichaamsbouw van Haviken, die het best uit de voeten kunnen in matig dichte, volgroeide bossen. Uiteraard moeten potentiële prooien hier wel boven een bepaalde minimumdichtheid voorkomen om aantrekkelijk te zijn voor Haviken.

Bezzel E., Rust R. & Kechele W. 1997. Revierbesetzung, Reproduktion und menschliche Verfolgung in einer Population des Habichts *Accipiter gentilis*. J. Orn. 138: 413-441.

Populatie Haviken in Zuid-Beieren (3 plots met in totaal 6690 km²) onderzocht in 1966-96. Korte termijn fluctuaties zichtbaar, met vanaf 1989 sterke daling (van 83 naar 34 broedende vrouwtjes). Onderscheid gemaakt tussen vrouwtjes die slechts eenmaal broedend werden aangetroffen, en vrouwtjes die vaker broedden. Eerste categorie bracht gemiddeld 1.14 jongen/paar groot, tweede groep 1.59. Onder 489 goed bekeken vrouwtjes bracht 21% geen jongen groot gedurende hun leven; c. 16% van de vrouwtjes was verantwoordelijk voor 50% van de totaal geproduceerde jongen. Er werd een gelijke sexratio gevonden (1005 mannetjes en 1047 vrouwtjes), zij het variërend naar gelang de jaarlijkse reproductie. Turnoversnelheid van territoriale Haviken en reproductiecijfers vertoonden regionale verschillen onder invloed van bosbouwactiviteiten en menselijke vervolging. Reguliere vervolging vindt vooral plaats in gebieden waar Fazanten worden uitgezet. Deze vervolging verklaart ook de toename van het aandeel vrouwtjes dat slechts 1x broedend wordt aangetroffen (snelle turnover) en de verlaging van de reproductiecijfers, resulterend in een dalende havikenstand.

Biemans J. 1997. Overzicht slechtvalkneksten 1997. Slechtvalk Nieuwsbrief 3(2): 3-5.

Twee kasten in Limburg bezet en succesvol, 2 kasten in Noord-Brabant (1 kast met onegringd paar, 2de kast met volwassen paartje van 5 maart tot 1 april), Gelderland (1 kast succesvol), Overijssel (1 kast zonder succes), Groningen (1 kast, baltsend paar aanwezig, geen broedgeval), Noord-Holland (ongeringd paartje aanwezig in winter), Zuid-Holland (kast op 120 m op nieuwe locatie), Zeeland (2 nieuwe kasten, beide bezocht door adult vrouwtje). Alle kasten op grote hoogte aangebracht, nooit op hoogspanningsmasten (afgezien van 1 kast door een Brabantse VWG).

Boal C.W. & Mannan R.W. 1996. Prey sizes of male and female northern goshawks. Southwestern Naturalist 41: 355-358.

Gebaseerd op 192 prooien van mannetjes en 46 prooien van vrouwtjes Haviken, verzameld in noordelijk Arizona in de broedseizoenen 1990-92. Geen verschil tussen seksen wat betreft gemiddeld prooigewicht, met resp. 79 en 85% van de prooien bestaande uit zoogdieren.

Foto. Adult vrouwje Slechtvalk op grasland, Ransdorp-Waterland, 13 februari 1998 (Nirk Zijlmans).
Adult female Peregrine on grassland, Ransdorp-Waterland, 13 February 1998.

Bongers F. 1997. Broedgeval Havik in Amsterdam Zuidoost. Gierzwaluw 35(2): 12-13.

Nestvondst in bosje in Gemeenschapspolder in 1997; bijna volgroeide juveniele man dood op 5 m van nestboom, op 12 juli bedelroep. In 1995 was dit bosje ook bezet. Aan prooien werden gevonden: 1 Houtduif, 1 Holenduif, 3 Postduiven (ring NL92-1376044), 1 Fuut, 1 Kuifeend, 1 Kievit, 1 Grutto, 1 Ekster, 4 jonge Zwarte Kraaien, 1 Kauw en 1 juveniele Torenvalk.

Bosakowski T. & Smith D.G. 1996. Group hunting forays of wintering Northern Harriers, *Circus cyaneus*: An adaptation of juveniles? Canadian Field-Naturalist 110: 310-313.

Juvenielen overwegen in overwinterende populatie Blauwe Kieken in New Jersey. Jaagden in groepjes van 2 (66x), 3 (5x) en 4 (2x). Als er een adult bij zat, kwam dat meestal doordat de juvenielen de adult volgden (profiteren van opgejaagde prooien, of volgen naar voedselrijke gebieden). Geen territoriaal gedrag vastgesteld, afgezien van een adulte vrouw die af en toe een territorium probeerde te verdedigen.

Bradley M., Johnstone R., Court G. & Duncan T. 1997. Influence of weather on breeding success of Peregrine Falcons in the Arctic. Auk 114: 786-791.

Informatie over 310 territoriale paren van Slechtvalk, verzameld in 13 jaar bij Rankin Baai (Hudson Baai). Jaarlijkse variatie in broedsucces gekoppeld aan variatie in weersomstandigheden (baai bevroren van november tot juli, met sneeuwdek en stormen van eind september tot begin juni!). In 252 van de 310 bezette territoria werden eieren gelegd; bij 168 paren vlogen de jongen uit. Alle broedvogels waren volwassen. Geen enkele weersvariabele was gekoppeld aan aantal bezette territoria. Start van de eileg was gerelateerd aan aantal uren met windsnelheden van >15km/uur (significant vanwege 1 jaar; als dat jaar buiten beschouwing werd gelaten, verdween significantie). Gemiddelde legselgrootte was negatief gecorreleerd met sneeuwval en aantal uren regenval, maar eisterfte was onafhankelijk van het weer (alleen exceptioneel zware sneeuwval bracht enige eisterfte teweeg). Hoewel geen van de weersvariabelen met jongensterfte correleerde, zorgden zware stormen met veel regenval in vier jaren voor sterfte onder nestjongen. Normaliter begonnen dergelijke stormen half augustus. Wanneer het legbegin tien dagen was uitgesteld vanwege sneeuwstormen in het voorjaar, hadden de nestjongen half

augustus nog net niet de leeftijd bereikt waarop ze hun eigen lichaamstemperatuur konden regelen; de komst van de augustusstormen zorgde dan voor grote sterfte. Slechtvalken in dit soort gebieden hebben dus een zeer krap raamwerk waarbinnen ze succesvol kunnen broeden. Dit verklaart de grote jaarlijkse verschillen in jongenaanwas.

Brett J. 1995. Migration of Lesser Kestrels in the Serengeti National Park, Tanzania. J. African Raptor Biology 10: 63.

Op 11 maart 1996 werden in Riftvallei 100 km ten zuiden van Mti Mwili 70.000 Kleine Torenvalken op trek geteld in 15 min. Sinds 1981 niet eerder zo'n groot aantal gezien.

Busche G., Bruns H.A. & Todt P. 1998. Zunahme rastender Wanderfalken (*Falco peregrinus*) im Westen Schleswig-Holsteins ab 1980. Vogelwarte 39: 183-189.

Uitwerking van 1839 observaties in periode 1945-95. Afname met dieptepunt in 1974, daarna toename (vooral na 1988). In 1995 kwamen 20 exemplaren in kustgebied voor. Najaarstrek wat omvangrijker dan in voorjaar. In 1982-94 werden 109 Slechtvalken losgelaten in Sleeswijk-Holstein als onderdeel van herintroductieprogramma. Huidige 10 paar waarschijnlijk afkomstig van deze groep.

Busching W.-D. 1997. Handbuch der Gefiederkunde europäischer Vögel. Band 1: Allgemeiner und methodischer Teil, mit Hauptschlüssel zu den Familien. AULA-Verlag, Wiesbaden. 400 pp. ISBN 3-89104-570-0 Gb. Prijs f222.50 (voorintekening).

Eindelijk dan het eerste van tien delen, waarin we van alle Europese (en voor een deel buiten-Europese) vogels alle belangrijke veren (slag- en staartpennen, kenmerkende kleine veren) voorgeschoteld krijgen. Voor de prooiënzoeker een ideale bron. Dit deel behandelt enkele algemene zaken, zoals de opbouw van veren en veerpartijen, rui (oppervlakkig), veerbeschadigingen, methoden om een veercollectie aan te leggen, hoe veren te gebruiken voor soortherkenning en een determinatiesleutel op familiënniveau. Moeilijk in te schatten hoe nuttig dit handboek gaat worden. De kleurenplaten (van Ron Meier) zijn in ieder geval erg goed, veel beter dan die van David Quinn en Chris Shields in *Tracks and signs* (en veel bruikbaar dan foto's). Ook de pentekeningen zijn goed bruikbaar. Echter, de opbouw van de determinatiesleutel zou wel eens te gecompliceerd kunnen zijn. Vermoedelijk zullen gebruikers gewoon gaan bladeren, op zoek naar de door hun gevonden veren. En als de verschijningsfrequentie gelijk wordt aan die van *Handbuch der Vögel Mitteleuropas* (1 deel per 2 jaar, wat overigens snel is), dan moeten we wachten tot 2017 voordat het compleet is.

Bedenk verder dat vooral de zangvogels voor determinatieproblemen zorgen, en die komen het laatst aan de beurt. Ook is de prijs niet misselijk. Niettemin een mooi (en gedurfd) initiatief.

Clark W.S. & Yosef R. 1997. Migrant Levant Sparrowhawks (*Accipiter brevipes*) at Elat, Israel: measurements and timing. J. Raptor Res. 31: 317-320.

In voorjaar 1996 werden bij Eilat 218 Balkansperwers gevangen en gemeten. Maten van mannetjes waren gemiddeld 9% kleiner dan die van vrouwtjes. Slechts 7% van de vogels vertoonde zichtbare rui, 19% had ectoparasieten en geen enkele had asfaltverontreiniging (wat dat ook moge wezen).

Clum N.J., Fitzpatrick M.P. & Dierenfeld E.S. 1997. Nutrient content of five species of domestic animals commonly fed to captive raptors. J. Raptor Res. 31: 267-272.

Roofvogels in gevangenschap krijgen vaak kwartels, eendagskuikens, laboratoriumratten, muizen (Huismuis) of cavia's als voedsel voorgeschoteld. In deze studie werd de energie-inhoud van deze prooien bekeken: vochtinhoud, vet, proteïne, as, vitamines A en E, koper, zink, magnesium, mangaan, calcium en potassium. Alle prooi-soorten hadden voldoende proteïne, vet, vitamine A, calcium, zink en magnesium. Volledig gedomesticeerde prooidieren hadden echter te lage hoeveelheden van vitamine E, koper, ijzer en mangaan.

Cursan H.M. 1997. Survey of Imperial Eagle *Aquila heliaca* in northern Central Anatolia, Turkey: preliminary report. Newsletter WWGBP 25/26: 6-9.

Onderzoeksgebied van 5000 km² ligt ten NW van Ankara, zoektocht naar nesten en paren in 1997. In totaal 5-7 paar gevonden, en nog eens 1-2 paar in een bosgebied vlakbij Ankara en net buiten het onderzoeksgebied. De hele Turkse populatie Keizerarenden wordt op 30-100 paar geschat.

Daan S., Deerenberg C. & Dijkstra C. 1996. Increased daily work precipitates natural death in the kestrel. J. Anim. Ecol. 65: 539-544.

60% van Torenvalken die twee extra nestjongen toegeschoven hadden gekregen, werden voor het eind van de eerste winter dood teruggemeld, tegen 29% van Torenvalken die normale of verkleinde broedsels broedsels hadden grootgebracht. Hiermee wordt aangetoond dat sterfte verantwoordelijk is voor het verdwijnen van ouders met kunstmatig vergrote broedsels, en niet emigratie. Al eerder was aangetoond dat ouders met vergrote broedsels hun energie-uitgave aanpasten aan de verandering in broedselgrootte. Verhoogde energiekosten gaan dus ten koste van de latere overleving. Zie ook Korpimäki & Rita 1996.

Daan S., Dijkstra C. & Weissing F.J. 1996. An evolutionary explanation for seasonal trends in avian sex ratios. Behavioural Ecology 7: 426-430.

De secundaire sexratio bij roofvogels is niet altijd gelijk. Vroeg in het broedseizoen worden vaak meer vrouwtjes geproduceerd, laat in het seizoen juist mannetjes; bij weer andere soorten is dat omgekeerd. Met behulp van een model wordt getracht hiervoor een evolutionaire verklaring te geven, rekening houdend met seks- en soortspecifieke verschillen in de leeftijd waarop voor het eerst wordt gebreed. Dit model wordt getoetst aan Torenvalk en Bruine Kiekendief. Voor de Torenvalk komt de uitkomst goed overeen met de voorspelling van het model. Onbekend is nog of de variatie in sexratio al besloten ligt in de primaire sexratio (ten tijde van de eileg), of wordt veroorzaakt door seksespecifieke sterfte in de ei- of jongenfase.

Davis J.A. 1998. Roosting behaviour of Peregrine Falcons. Brit. Birds 91: 197-198.

Nissen op 43 m hoogte in gebouw scheepswerf in Cumbria verschaften 2 Slechtvalken droge en veilige roestplaats. In één geval vastgesteld dat de plek in volledige duisternis werd opgezocht.

De Fraine R. & Verboven R. 1997. Doorbraak van de Havik *Accipiter gentilis* als broedvogel in de Zuiderkemp (Vlaanderen, België). Oriolus 63: 46-48.

Vijftien jaar nadat de Havik in Nederland een krachtig herstel begon van verliezen geleden in 1960-70, vindt hetzelfde plaats in Vlaanderen. In de Zuiderkemp (oppervlakte wordt helaas niet vermeld) was het aantalsverloop van de Havik in 1990-96 als volgt (tussen haakjes aantal geslaagde): 1 (1), 3 (1), 4 (3), 7 (4), 10 (8), 11 (9) en 14 (9) nesten. De groei lijkt nog niet tot stilstand te zijn gekomen. Gesommeerd bedroeg het aantal jongen per succesvol nest 2x 1, 4x 2, 11x 3 en 18x 4. In 24 nesten werden 37 mannetjes en 41 vrouwtjes geteld.

Dekker D. & Bogaert L. 1997. Over-ocean hunting by Peregrine Falcons in British Columbia. J. Raptor Res. 31: 338-383.

Van 73 jachtvluchten boven zee van *Falco peregrinus paelei* waren 16 succesvol. Veelal verrassingsaanval door laag tussen golven door te vliegen; alkachtigen waren hoofdprooi, gevolgd door kleine steltlopers als franjepoten.

Dijk, J. van. 1997. Slechtvalken bij Zwolle: een overzicht van 1994 tot en met 1997. Slechtvalk Nieuwsbrief 3(2): 6-7.

Vrouwtje gezien van 20 december 1994 (ongerind, 1kj) tot en met 19 september 1997, mannetje van 31 december 1995 (1kj, geringd in Zuid-Zweden) tot en met 25 juli 1997. Individuele herkenning aan hand van ruipennen. Af en toe verschenen vreemde Slechtvalken. Tot en met 666 prooien verzameld, daarvan 65% als prooirest, 18% uit braakballen en 17% als zichtwaarneming. 38 vogelsoorten als prooi, het meest echter duiven (45%) en spreeuwen (21%).

Drew C.C. 1997. Eurasian Sparrowhawk drowning Magpie. Brit Birds 90: 524-525.

Sperwer verzuipert gevangen Ekster, februari 1995, Cheltenham.

Ellis D.H., Ellis M.H. & Tsengge P. 1997. Remarkable Saker Falcon (*Falco cherrug*) breeding records for Mongolia. J. Raptor Res. 31: 234-240.

In 1994-95 werden 80 broedlocaties van Sakers in Mongolië opgespoord. Veel nestplaatsen weken sterk af van het tot nu toe bestaande beeld: 10 zaten op masten, 2 op bruggen, 3 op verlaten gebouwen en 1 op een autoband op een paal. Nog eens 7 nesten zaten op korte afstand (1x zelfs 4.4 m) van die van Hooglandbuizerds *Buteo hemilasus*, of in buizerdnesten die later dat jaar ook door Buizerds werden

gebruikt. Een aantal nesten zat op zeer lage kliffen en konden lopend worden benaderd. Andere nesten zaten zeer laag in bomen of bovenop opeengestapelde stenen. Blijkbaar grote schaarste aan nestgelegenheid in prooirijk gebied.

Enderson J.H. & Craig G.R. 1997. Wide ranging by nesting Peregrine Falcons (*Falco peregrinus*) determined by radiotelemetry. J. Raptor Res. 31: 333-338.

Twee adulte mannetjes en drie adulte vrouwtjes Slechtvalk uitgerust met zenders bestreken in broedseizoen waanzinnig grote oppervlaktes in Colorado: 358-1508 km². Alle activiteitsgebieden overlappen hoewel de nesten maximaal 28 km uit elkaar lagen. Ongeveer 60% van de peilingen werd op <8 km van het nest gedaan, maar 20% van de peilingen bij vrouwtjes overstegen 23 km. Met behulp van vliegtuigen werd vastgesteld dat ettelijke jachtvluchten 20-43 km van het nest kwamen; een vrouwtje vloog zelfs 79 km op één vlucht, een andere 19 km in 10 minuten.

Esterhuizen J. & Beilis N. 1996. European Hobbies in the Free State, South Africa. J. African Raptor Biology 11: 21.

Waarnemingen van Boomvalken in Oranje Vrijstaat, waaronder eentje die Spreeuw ving. Normaliter schaars tot zeldzaam hier. Mogelijk iets talrijker door overvloedige regenval in 1995-96.

Etheridge B., Summers R.W. & Green R.E. 1997. The effects of illegal killing and destruction of nests by humans on the population dynamics of the Hen Harrier *Circus cyaneus* in Scotland. J. Appl. Ecol. 34: 1081-1105.

Blauwe Kieken in Schotland broeden op heidevelden (zowel grouse moors als gewone) en in jonge bosaanplantingen. De heides worden gewoonlijk beheerd ten gunste van hoenders; de hoenderjacht is big business in deze contreien. Voor Blauwe Kieken vormen de hoenderheidevelden het gunstigste broedbiotoop: grote legsels, grotere eieren, meer uitvliegende jongen, minder predatie door grondpredatoren (vermoedelijk omdat die kort worden gehouden door jachtopzichters). Ondanks deze voordelen was het percentage succesvolle nesten op grouse moors veel lager (20% succes, 0.8 jong/vrouw) dan op heidevelden waar geen hoenderjacht plaatsvindt (60%, 2.4 jong/vrouw) en in bosaanplant (41%, 1.4 jong/vrouw). Jaarlijkse overleving van vrouwtjes op grouse moors was de helft minder dan van vrouwtjes op de overige heidevelden. Deze verschillen worden veroorzaakt door grootschalige vervolging op grouse moors, iets wat ook zichtbaar werd in het relatief hoge aandeel mannetjes in jeugdkleed op grouse moors (suggereert snelle turnover). Zou er geen uitwisseling bestaan tussen vogels van grouse moors en andere habitats, dan zou de soort op grouse moors spoedig zijn verdwenen. Grouse moors fungeren als een 'sink', die telkens opnieuw geherkoloniseerd wordt door elders uitgebroede vogels. De conclusie van deze grondige studie is dat de vervolging door jachtopzichters van grouse moors op Blauwe Kieken wijd verspreid is, routinematig en systematisch. (zie ook Avery 1998 en Potts 1998).

Evans I.M., Cordero P.J. & Parkin D.T. 1998. Successful breeding at one year of age by Red Kites *Milvus milvus* in southern England. Ibis 140: 53-57.

Eerste melding ooit van Rode Wouwen die in hun eerste levensjaar succesvol tot broeden kwamen, gerugsteund door individuele markering (vleugelflappen) en DNA-onderzoek. Gebaseerd op Rode Wouwen die in Zuid-Engeland zijn uitgezet ten behoeve van herintroductie in 1989-94. In 1991-94 probeerden 23 eerstejaars vogels te broeden, waaronder drie paren met minimaal één eerstejaars die succesvol 5 jongen grootbrachten. Uiteindelijk is de habitatkwaliteit verantwoordelijk voor al of niet succesvol broeden, maar dit wordt gemodificeerd door klimaat, ervaring en competitie met andere Rode Wouwen.

Fernandez C., Azkona P. & Donazar J.A. 1998. Density-dependent effects on productivity in the Griffon Vulture *Gyps fulvus*: the role of interference and habitat heterogeneity. Ibis 140: 64-69.

Aantal paren Vale Gier in Noord-Spanje (Navarra) groeide van 221 in 1969 naar 1395 in 1994. Jaarlijkse groei nam in laatste 5 jaar af, duidend op dichtheidsafhankelijkheid. Kans op succesvol broeden nam af met toenemende dichtheid, vermoedelijk samenhangend met beperkte voedselbronnen. Nesten die na 1989 in gebruik kwamen hadden kleinere kans op succes dan nesten van voor die tijd.

Stijging van regionale dichtheid leidde tot reproductiedaling op zowel optimale als suboptimale broedplaatsen, een aanwijzing dat ook onderlinge strubbelingen daarvoor verantwoordelijk zijn en dat alle individuen in een kolonie daaraan onderhevig zijn.

Ferrer M. & Harte M. 1997. Habitat selection by immature Spanish imperial eagles during the dispersal period. J. Appl. Ecol. 34: 1359-1364.

Populatie van Spaanse Keizerarend omvat minder dan 150 paar, waarvan 15-16 in Coto Doñana National Park. Habitatkeus onderzocht met behulp van radio-telemetrie. Ondanks verbetering van reproductie wordt omliggende land niet bezet. Jonge arenden vermeden geïrrigeerd boerenland en verharde wegen, maar hadden voorkeur voor traditioneel beweid gebied en oud boerenland met verspreide eiken.

García J.T., Viñuela J. & Sunyer C. 1998. Geographic variation of the winter diet of the Red Kite *Milvus milvus* in the Iberian Peninsula. Ibis 140: 302-309.

Op noordelijke plateaus in Spanje meer aas gegeten door Rode Wouwen dan op zuidelijke plateaus (meer jachtwild). Hoewel veldmuis talrijk is in noordelijke gebied, werden ze weinig gevangen (zaten in granen, dus moeilijk te pakken). Indien trofische diversiteit gering was, werd meer aas gegeten. Afvalstort en dumps voor dood vee zijn belangrijk in de winter.

García-Fernández A.J., Mota-Guzmán M., Mojica M.P., Luna A. & Sánchez-García J.A. 1997. Environmental exposure and distribution of lead in four species of raptors in southeastern Spain. Archives of Environmental Contamination and Toxicology 33: 76-82.

Verontreiniging van lever, nieren, hersenen, bloed en botten met lood van Torenvalk, Buizerd, Steenuil en Oehoe bekeken in 1994 in Murcia regio in ZO-Spanje. Er werden relaties gevonden tussen loodconcentraties en grootte en leeftijd van de vogels, de nabijheid van menselijke activiteiten en loodconcentraties in weefsel. Botten zijn de voornaamste opslagplaats van lood, gevolgd door (in afnemende betekenis) nieren, lever en hersenen. Roofvogels en uilen in ZO-Spanje bleken over een lange tijdseenheid permanent te worden blootgesteld aan lage concentraties lood in het milieu.

Geneijgen P. van & van Dijk J. 1997. De postduif in het slechtvalkmenu. Slechtvalk Nieuwsbrief 3(2): 8-10.

Gebaseerd op 354 ringen van postduiven gevonden als prooi in Limburg, Gelderland en Overijssel. 53% sneuvelde in eerste levensjaar, 29% in tweede en de rest in derde of latere. Weinig verschillen tussen de drie locaties. In Gelderland bleken 14 van 25 duiven een wedstrijdrubbertje te dragen; de rest moet zijn verdwaald of op oefenvlucht zijn geweest. Percentage duiven met hok binnen 10 km van de drie centrales bedroeg 14%. Resultaten lijken te duiden op vangst van verdwaalde duiven.

Götmark F. 1996. Simulating a colour mutation: Conspicuous red wings in the European blackbird reduce the risks of attacks by sparrowhawks. Functional Ecology 10: 355-359.

Opgezette Merels met een artificiële rode vleugelvlak werden minder vaak door Sperwers aangevallen dan gewone Merels. Dit staat in tegenspraak tot theorieën over seksuele evolutie waarin wordt gesteld dat opvallende mutanten te maken hebben met een grotere predatiekans.

Götmark F. 1997. Bright plumage in the magpie: Does it increase or reduce the risk of predation? Behavioral Ecology and Sociobiology 40: 41-49.

Predatiekans van de zwart-witte Ekster en van Vlaamse Gaaien lijkt deels te worden bepaald door dichtheidsafhankelijke prooiselectie door Haviken: bij groot aanbod grotere predatiekans. Het verkleed van Eksters lijkt een iets hogere predatiekans op te leveren, wat zou betekenen dat het voordeel van zo'n verkleed moet zitten in de context van seksuele of sociale selectie.

Götmark F. & Olsson J. 1997. Artificial colour mutation: Do red-painted great tits experience increased or decreased predation? Animal Behaviour 53: 83-91.

Sperwers die meer dan één mees vingen tijdens de broedtijd leken vaker roodgeverfde Koolmezen te pakken dan ongeverfde.

Götmark F. & Post P. 1996. Prey selection by sparrowhawks, *Accipiter nisus*: Relative predation risk for breeding passerine birds in relation to their size, ecology and behaviour. Philosophical

Transactions of the Royal Society of London B Biol. Scienc. 351: 1559-1577.

Relatieve predatierisico (RPR) nam toe met vorderend prooigewicht tot 40 g, daarna nam het geleidelijk af. Naarmate de dichtheid van een prooi-soort afnam, nam zijn RPR toe. De RPR verschilde niet naar gelang de nesthoogte van prooi-soorten, wel in relatie tot foerageerhoogte (afnemend met toenemende hoogte). Zingende vogels liepen geen groter predatierisico, waarschijnlijk omdat ze gewoonlijk hoog in de vegetatie zitten.

Foto. Geplukte Postduif nabij Ransdorp, geslagen door Slechtvalk, 13 februari 1998 (Nirk Zijlmans).
Plucked racing pigeon, caught by Peregrine at Ransdorp, 13 February 1998.

Grogan S. & Rehnberg B.G. 1997. Ash content of pellets and fecal-urinary wastes from a great-horned owl (*Bubo virginianus*) and a red-tailed hawk (*Buteo jamaicensis*): Implications for raptor mineral budgets. *Journal of the Pennsylvania Academy of Science* 70: 123-125.

Drooggewicht en asgewicht van urinezuur en faeces was vrijwel gelijk in Amerikaanse Oehoe en Roodstaartbuiszard. De Oehoe had echter een significant hogere asinhoud in braakballen. Blijkbaar onttrekken buiszerds meer mineralen aan hun dieet dan de Oehoe.

Grubb T.G. & Bowerman W.W. 1997. Variations in breeding Bald Eagle responses to jets, light planes and helicopters. *J. Raptor Res.* 31: 213-222.

Reacties gemeten (geen, alert, vluchten) van Witkoparenden bij 13 nesten op militaire straaljagers, kleine vliegtuigjes en helikopters. Die laatste veroorzaakten meeste respons (47%), gevolgd door straaljagers (31%) en kleine vliegtuigen (26%). Frequentie van respons nam toe in loop van broedseizoen. Afstand van arend tot vliegtuig, duur van de passage en individuele vliegtuigtypes waren belangrijkste veroorzakers van een arendreactie. Indien vliegbewegingen binnen 600 m van nesten categorisch worden verboden, kan de respons van arenden worden teruggebracht tot een frequentie van 19%.

Grünhagen H. 1997. Ausdauernde Jagd eines Habichttatzels (*Accipiter gentilis*) auf eine Reisetäubchen (*Columba livia f. domestica*). *Charadrius* 33: 196-201.

Enkelvoudige waarneming van een aanhoudende jachtvlucht van een Havik leidt tot wijdlopijge

bespiegelingen en uitzinnige literatuurlijst.

Guthmann E., Mebs T. & Thissen J. 1997. Die Bestandsentwicklung und der Bruterfolg des Rotmilans (*Milvus milvus*) in Nordrhein-Westfalen von 1972-1995. Charadrius 33: 1-15.

In 1972-74 sterke aantalstoename van Rode Wouwen, flauw voortgezet tot 1979 (toen populatie 2x groter dan in 1972). Nadat in 1980 veel vergiftiging had plaatsgevonden, zakte de stand in 1981. Ondanks af en toe licht herstel is de populatieontwikkeling tot aan 1995 licht negatief (tussen 1975 en 1995 afname van 30%). Populatie in Nordrhein-Westfalen wordt op 350-400 paren in 1995 geschat. 81% van 858 gecontroleerde broedsels was succesvol (zegt weinig, omdat er niet echt systematisch is gekeken). Succesvolle paren brachten gemiddeld 2.01 jongen groot, inclusief niet succesvolle was dat 1.64. In de laatste onderzoeksjaren lag het reproductiecijfer onder het gemiddelde.

Hagemeijer W.J.M. & Blair M.J. (eds.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their distribution and abundance. Poyser, London. xlii + 903 pp. ISBN 0-85661-091-7. Prijs £55.- Gezien de extreem lange voorbereidingstijd en de weinig slagvaardige instelling van de EBCC (voorheen EOAC; kan geen kwaad te melden dat deze lethargie is doorbroken door Johan Bekhuis met steun van SOVON/CBS en later ook BTO) mag het een godswonder heten dat deze Euro-bijbel is verschenen. Maar wat wil je: hoe de verspreidings- (4400 50x50 km-blokken) en aantalsgegevens van >43 landen (variërend van IJsland en de Faroes tot Georgië en Armenië, voor een deel zelfs ontwikkeld in oorlogen!) van 495 vogelsoorten te verzamelen op een gestandaardiseerde manier zonder daarbij te verzuipen in bureaucratie, kinnessinne en apathie? Het resultaat -een gigantische turf- mag er wezen. Iedere soort krijgt een verspreidingskaart (deels kwantitatief), een aantalsschatting per land (de landen met de grootste aantallen worden uitgezet in een staafdiagram, met in kleur de trend per land), een taartpunt met procentuele verdeling van de landen naar trend in 1970-90 (helaas niet gekoppeld aan landoppervlak, en ook niet in tabelvorm), en een tekst geschreven door een team van 450 auteurs uit 38 landen. De kracht van dit boek zit hem in de min of meer gestandaardiseerde aanpak van veldwerk en presentatie. Extra waarde is verkregen doordat ook landen en regio's als Moldavië, Oekraïne, Wit-Rusland, Rusland, Albanië, de Baltische Staten, Transcaucië, Nova Zembla, de Azoren en Spitsbergen meededen. Dat levert veel nieuwe informatie op. Helaas is geen poging gedaan Europa in te delen in landschappelijke eenheden, op grond waarvan verspreidingskaarten veelzeggender zouden zijn geweest (zoals wel, en schitterend, is gebeurd voor zuidelijk Afrika). Evenmin is Noord-Afrika meegenomen, wat gezien de duidelijke link met de Palearctis voor de hand had gelegen. Niettemin een boek dat iedere vogelaar in zijn kast hoort te hebben staan. Voor elk taalgebied is bovendien een samenvatting in het boek opgenomen en wordt een uitgebreidere samenvatting gemaakt (in Nederland door SOVON, los verkrijgbaar), zodat iedereen met de Atlas uit de voeten kan. Verplichte lectuur.

Hagen T.K. 1998. Hønschauken - Årets Fugl 1998. Vår Fuglefauna 21: 16-18.

Niet overal gaat het goed met Haviken. In Noorwegen is het een broedvogel van oud naaldbos, een habitat dat onder grote druk staat en geleidelijkaan verdwijnt of fragmenteert door grootschalige kap. Vandaar dat de Havik vogel van het jaar 1998 is geworden, met in dit stuk een oproep per regio om mee te doen aan karteringen.

Hakkarainen H. Huhta E., Lahti K., Lundvall P., Mappes T., Tolonen P. & Wiehn J. 1996. A test of male mating and hunting success in the kestrel: The advantages of smallness? Behavioral Ecology and Sociobiology 39: 375-380.

Kleine mannetjes Torenvalken met kortere vleugels leken betere jagers te zijn dan zwaardere en langvleugelige mannetjes. Observaties in jaar met schaarste aan muizen suggereerden tevens dat kortvleugelige mannetjes meer voedsel aanbrachten tijdens courtship feeding, al verdween dit verschil met langvleugelige mannetjes in muizenrijke jaren. In het laboratorium prefereerden vrouwtjes een lichte partner met een korte tarsus indien de verschillen tussen concurrerende mannetjes wat dit betreft significant waren.

Halley D.J. 1996. Movements and mortality of Norwegian Goshawks *Accipiter gentilis*: An analysis of ringing data. Fauna Norvegica Series C Cinclus 19: 55-67.

Gebaseerd op 404 (12%) terugmeldingen van 3269 nestjonge Noorse Haviken geringd in 1937-95. Voordat de soort wettelijk beschermd werd (in 1972) was de terugmeldkans met 27% veel hoger dan erna (10%). De gemiddelde leeftijd van de teruggemelde vogel werd iets hoger nadat bescherming werd ingevoerd; onduidelijk of dit komt door minder afschot, minder terugmeldingen of minder eerlijke terugmeldingen. De mediane dispersieafstanden van onvolwassen haviken in Noord-Noorwegen waren gemiddeld 265.5 km, tegen 75 km in Zuid-Noorwegen. Onvolwassen mannetjes in Noord-Noorwegen trokken verder weg dan dito vrouwtjes; in Zuid-Noorwegen werd hierin geen sekseverschil vastgesteld. **Halley D.J. 1998. Golden and White-tailed Eagles in Scotland and Norway: coexistence, competition and environmental degradation. Brit. Birds 91: 171-179.**

Nadat Zeearenden in Schotland waren uitgeroeid (begin 20ste eeuw), kregen Steenarenden de kans zich uit te breiden. Herintroductie van Zeearenden kan gevaar betekenen voor Steenarend, omdat beide afhankelijk zijn van dode schapen en herten. Steenarend is weliswaar dominant bij directe concurrentie, maar Zeearend heeft bredere prooi en is daardoor in voordeel. Toenemende concurrentie tussen beide arenden in West-Schotland wordt in de hand gewerkt door vergaande teloorgang van het leefgebied door overbegrazing en bebossing.

Halley D.J. & Gjershaug J.O. 1998. Inter- and intra-specific dominance relationships and feeding behaviour of Golden Eagles *Aquila chrysaetos* and Sea Eagles *Haliaeetus albicilla* at carcasses. Ibis 140: 295-301.

Bij uitgelegd aas bleek de Steenarend, hoewel kleiner, dominant te zijn over Zeearenden. Steenarenden onderling vertoonden meeste conflicten; de initiatiefnemer tot conflict won meestal. Jonge arenden van beide soorten vraten langer van karkassen dan adulte dieren, suggerend dat ze hongeriger waren of minder efficiënt foerageerden. In Noorwegen is aas minder belangrijk als voedselbron dan in Schotland; zodoende kan in Schotland interspecifieke concurrentie van invloed zijn op de aantallen van beide soorten op de lange termijn.

Harvey G. 1998. The killing of the countryside. Vintage, London. XVI + 218 pp. ISBN 0-09-973661-6 (pocket). Prijs £7.99.

Dit boek veroorzaakte na verschijning in 1997 behoorlijk wat commotie in Engeland; er is nu een goedkope editie. Hoewel toegeschreven op de Britse situatie, is de parallel met Nederland frappant. De titel van het boek wordt overtuigend waargemaakt in de tekst. Het ware te wensen dat er een Nederlandse pendant van dit boek werd gedistribueerd onder weidevogelbeschermers!

Hauff P. 1997. Die Adler Mecklenburgs. Carl Wüstnei - Ein mecklenburgischer Ornithologe und Künstler. Zoologische Sammlung der Universität Rostock, Der Pfeilstorch 2. Stock & Stein Verlags-GmbH, Schwerin. 110 pp. ISBN 3-932370-30-9. DM 29.90. Te bestellen bij: Stock und Stein Verlags-GmbH, Slüterufer 5, 19053 Schwerin, Deutschland.

Een overzicht uit de nalatenschap van de ornitholoog Carl Wüstnei, tot voor kort niet erg bekend en zeker niet waar het zijn schilderijen en tekeningen betreft. De reproductie van de kleurenplaten is fraai geworden. De platen waren nog nooit uitgegeven (stammen uit eerste jaren deze eeuw), en zijn geschilderd naar dode vogels (naar de natuur, heette dat toen) met als doel de schoonheid van de dieren vast te leggen voordat ze totaal waren uitgeroeid. Dat laatste is snel daarna aardig gelukt. Pas het laatste decennium is er weer een opleving, vooral onder Zeearend en Visarend. In deze levensbeschrijving zijn ook uittreksels opgenomen uit het in 1903 verschenen "Die Adler Mecklenburgs". Prachtig dat in het voormalige Oost-Duitsland ook geld wordt gespendeerd aan dit soort uitgaves.

Hedenström A., Rosén M., Spina F. & Åkesson S. 1998. Eleonorafalken: Flyttfågeljägare vid Medelhavet. Vår Fågelvärld 57(2): 8-15.

Onder andere beschrijving van jachtvluchten van Eleonora's Valken rond kolonie in Middellandse Zee, met stijgsnelheid, vliegsnelheid en afgelegde afstand. Mooie foto's.

Heuseveldt P. 1998. Blauwe Kiekendieven in Twente. Ficedula 27(1): 20-28.

Avondtellingen in winters 1994/95-1996/97 van Blauwe Kieken op Engbertdijkvenen. Maximaal ruim 20 ex. aanwezig. Aantekeningen over gedrag, sekse en aantalsveranderingen.

Hölker M. 1997. Bestand, Verbreitung und Schutz der Wiesenweihe (*Circus pygargus*) in Nordrhein-Westfalen 1993 bis 1996. Jahresber. Monitoring Greifvögel und Eulen 9: 107-114. In 1993-96 44-50 paar, voornamelijk in Westfalen. Broedt in intensief, grootschalig landbouwgebied. Nestbescherming noodzakelijk (50x50 m rond nest wordt niet gemaaid, waarvoor boeren compensatie krijgen). Geen gegevens over broedsucces of voedsel.

Houston C.S., Saunders J.R. & Crawford R.D. 1997. Aerobic bacterial flora of addled raptor eggs in Saskatchewan. *Journal of Wildlife Diseases* 33: 328-331.

De aerobe bacteriële flora van 75 niet-uitgekomen eieren van drie roofvogel- en uilensoorten werd onderzocht. De aangetroffen bacteriën werden geïnterpreteerd als secundaire verontreiniging, en waren niet de primaire oorzaak van de reproductieve mislukking.

Howell D.L. & Chapman B.R. 1997. Home range and habitat use of Red-shouldered Hawks in Georgia. *Wilson Bulletin* 109: 131-144.

Gemiddelde home ranges van mannetjes *Buteo lineatus* groter (127.9 ha) dan van vrouwtjes (97.0 ha). Beide seksen maakten op dezelfde wijze gebruik van het beschikbare habitat. De meeste activiteiten van beide seksen vonden plaats in gemiddeld 37% van de home range.

Jonsson K.I., Korpimäki E., Pen I. & Tolonen P. 1996. Daily energy expenditure and short-term reproductive costs in free-ranging Eurasian kestrels (*Falco tinnunculus*). *Functional Ecology* 10: 475-482.

Bij vrouwtjes Torenvalken in Finland bleken omgevingstemperatuur, vliegactiviteit, dagelijkse variatie in lichaamsgewicht en conditie niet te zijn gerelateerd aan de dagelijkse energie-uitgave. Energiekosten van zware mannetjes en vrouwtjes stegen sneller dan verwacht gezien de conditie van deze vogels.

Kéry M. & Posse B. 1998. Auftreten des Schlangennadlers *Circaetus gallicus* in der Schweiz von 1900 bis 1993. *Orn. Beob.* 95: 39-54.

Tussen 1990 en 1993 371 waarnemingen van Slangenarenden in Zwitserland (ongeveer 260 individuen). Meest tussen eind maart en eind oktober in Centrale Valais en in zuidelijk Ticino beneden 1100 m. Verspreiding kwam sterk overeen met voorkomen van twee slangensoorten (*Hierophis viridiflavus* en *Elaphe longissima*). Aantal waarnemingen in loop 20ste eeuw sterk toegenomen, waarschijnlijk als gevolg van toegenomen waarnemersactiviteiten. In 1991-93 3-7 exemplaren in 2 gebieden met zongeëxponeerde droge zuidhellingen; gaat hier mogelijk om echte toename. Regelmatig broeden onwaarschijnlijk gezien schaarse aan geschikte broedgelegenheid.

Kjellén N. 1998. Rovfågelsträcket över Falsterbohalvön hösten 1997. *Anser* 37: 19-35.

Overzicht van de roofvogeltrek over Falsterbo, Zuid-Zweden, in najaar 1997, verdeeld naar soort, leeftijd en geslacht. Adulte Wespendienven passeerden in lagere dan normale aantallen, zeer gespreid en met een late doorkomstpiek. Het aandeel juvenielen was 7%, even laag als anders. Toch was reproductie in Dalland vrij redelijk (15 paren met gemiddeld 1.13 jongen/paar). Van de Rode Wouw passeerden er een kleine 1000, een aanwijzing dat deze soort het goed doet in Skåne. Blauwe Kieken lijken in jaren 90 minder talrijk door te komen dan daarvoor, waarschijnlijk als gevolg van populatiedaling in Zweden. Sperwer is talrijkste doortrekker, met piek van 3500 ex. halverwege september (3 dagen met >1000). Populatie in Zweden waarschijnlijk stabiel, in tegenstelling tot die van Buizerd (lichte daling). Ruigpootbuizerd passeerde met <300 doordat muizenstand in Noord-Zweden laag was (aandeel juvenielen ook laag). Boomvalken waren schaars; mogelijk is stand lager dan in jaren 50. Slechtvalk echter in stijgende lijn, met in 1997 54 passanten (hoogste aantal sinds jaren 40); meeste passeerden in september en aandeel juvenielen was lager dan normaal. Van overige soorten wordt vergelijkbare informatie gegeven.

Kjellén N. 1998. Annual variation in numbers, age and sex ratios among migrating raptors at Falsterbo, Sweden from 1986-1995. *J. Orn.* 139: 157-171.

Dertien soorten met jaarlijks 25 tot 14.000 passanten. Jaarlijkse variatie in aantallen het grootst bij weinig talrijke soorten. Aandeel juvenielen afhankelijk van status soort (adult standvogel -zoals bij Havik en Rode Wouw- of niet) of neiging van adulte vogels om langs vaste banen te trekken of niet

(laatste is het geval bij Bruine Kiek en Boomvalk). Meeste soorten laten 50% geslachtsverhouding zien; alleen bij Blauwe en Bruine Kiek meer vrouwtjes.

Kladny M. 1997. Boomvalk broedt op industrieel bouwwerk. Slechtvalk Nieuwsbrief 3(2): 12. In Duisberg broedde in 1995-97 een Boomvalk op een kraaiennest op c. 100 m op een kraan. In 1995 in ieder geval succesvol, onder verplaatsing van kraan in broedseizoen. Kraan werd in 1997 afgebroken. Paar verplaatste zich naar bordes aan noordoostzijde schoorsteen (150 m hoog).

Kneis P. 1997. Bruten der Wiesenweihe (*Circus pygargus*) in der Großhainer Pflege. Mitt. Ver. Sächs. Orn. 8: 121-123.

Broedgeval Grauwe Kiekendief in Saksen: bigaam mannetje in wintergerst, beide broedsels in vroege nestjongenfase door vos opgevreten.

Foto. Jagend mannetje Grauwe Kiekendief boven het Groningse boerenland (Simon Bijlsma). *Hunting male Montagu's Harrier in farmland in Groningen.*

Korpimäki E., Koivunen V. & Hakkarainen H. 1996. Microhabitat use and behavior of voles under weasel and raptor predation risk: Predator facilitation? Behavioural Ecology 7: 30-34.

Gedrag van aardmuizen werd bekeken in een kooi onder verschillende predator-regimes: alleen Torenavalk, alleen Wezel of beide aanwezig. Bij aanwezigheid van Torenavalk (bejager van open vegetaties) bleef aardmuis meer in dekking en beperkte hij zijn activiteiten, bij aanwezigheid van Wezel (bewoner van dichte vegetatie) trok aardmuis de opener vegetatie binnen. Indien beide predatoren aanwezig waren, gedroeg aardmuis zich als in het geval van alleen Torenavalk (die blijkbaar als een groter risico werd gezien dan Wezel).

Korpimäki E., Lahti K., May C.A., Parkin D.T., Powell G.B., Tolonen P. & Wetton J.H. 1996. Copulatory behaviour and paternity determined by DNA fingerprinting in kestrels: Effects of cyclic food abundance. Animal Behaviour 51: 945-955.

Gemiddeld 0.72 copulaties/uur in West-Finlandse Torenavalken, met daarnaast nog eens 0.07 buitenechtelijke pogingen/uur. Aandeel van buitenechtelijke paringen op totaal was slechts 1%. Paarfrequentie was hoger in jaren met hoog muizenaanbod dan in jaren met dalend of laag aanbod. 5%

van 112 jongen in 1991 (jaar met veel muizen) was afkomstig uit buitenechtelijke paring, tegen 0% in jaren met weinig of dalend aantal muizen.

Korpimäki E. & Rita H. 1996. Effects of brood size manipulation on offspring and parental survival in the European kestrel under fluctuating food conditions. *Ecoscience* 3: 264-273.

Broedsucces van mannetjes en vrouwtjes Torenvalken in West-Finland werd niet beïnvloed door manipulaties van het jongental (kunstmatige vergroting of verkleining van broedsels met één jong). De overlevingskansen van mannetjes werden evenmin beïnvloed, echter wel van vrouwtjes (iets verminderd bij vergrote broedsels, iets verbeterd bij verkleinde broedsels). Zie ook hierboven Daan *et al.* 1996.

Kramer J.L. & Redig P.T. 1997. Sixteen years of lead poisoning in eagles, 1980-95: an epizootiologic view. *J. Raptor Res.* 31: 327-332.

Aantal arenden met loodvergiftiging werd niet minder nadat in 1991 loodhagel werd verboden voor de eendenjacht, hoewel de concentraties lood in het bloed bij dezelfde arendengroep wel daalde. Dit roept vragen op over het mechanisme van loodvergiftiging en de bronnen van het lood.

Krams I.A. 1996. Predation risk and shifts of foraging sites in mixed Willow and Crested Tit flocks. *J. Avian Biol.* 27: 153-156.

Predatiekansen door Sperwers heeft effect op plaatsen waar Kuifmezen en Matkoppen in de winter foerageren.

Lehnher W. 1997. Faucon pèlerin *Falco peregrinus* chassant des chauves-souris. *Nos Oiseaux* 44: 183-184.

Jacht van Slechtvalk op Kleine Hoefijzerneus; die laatste vlogen overdag in de Pyreneeën op 500-600 m hoogte. Voor elke vangst waren 5 attacks nodig. Opvreten duurde 30 sec.

Leshem Y. & Yom-Tov Y. 1998. Routes of migrating soaring birds. *Ibis* 140: 41-52.

De laatste jaren is er een enorme hausse in literatuur over roofvogeltrek in Israël (zie ook Spaar *et al.*), deels echter met elkaar overlappend. Roofvogels volgen in essentie drie banen door Israël, gedictieerd door geomorfologische structuur: westerse route via westzijde van centrale bergketen, oostelijke route via Jordaanvallei en zuidelijke Eilatroute. Verschil tussen trekbanen in voor- en najaar (naar soort) wordt uitgelegd.

Lieshout H. van, Verbeeten M. & Vereijken J. 1997. De Havik in Zuidoost-Brabant, 1997. Publicatie zonder plaats en datum van uitgifte, A4, 20 pp.

Overzicht van broed- en beschermingsresultaten, met aandacht voor acties in 1997 (merken van eieren en jongen, invallen bij -aspirant- valkeniers en vastgestelde overtredingen). 56 van 79 nesten met bekend resultaat waren succesvol (70.9 %, niet 61.5% zoals vermeld in het rapport). Van nog eens 12 nesten werden jongen geringd en gechipt zonder dat een nacontrole volgde om te zien of deze nesten succesvol waren. Zes nesten werden uitgehaald, 1x werd het nest in de eifase doorschoten, 3x werden jongen op het nest gedood en 2x werd het nest vernield.

Lücker L. 1997. Première tentative de nidification d'un couple de *Gypaëtes barbatus* *Gypaëtes barbatus* issus de réintroduction dans les Alpes et remarques comportementales. *Nos Oiseaux* 44: 193-204.

In voorjaar 1993 vestigde zich een paartje Lammergier in de Haute-Savoie in Frankrijk. Drie jaar later vond eerste broedgeval plaats dat na 3 weken werd opgegeven. Gat uitgebreid in op gedrag en reacties van paar op menselijke aanwezigheid (helikopters, alpinisten, fotografen).

Maechtle T.L. 1998. The Aba: a device for restraining raptors and other large birds. *J. Field Ornithol.* 69: 66-70.

Oude valkerij-truc om roofvogels rustig en in bedwang te houden tijdens behandeling, hier van stal gehaald door onderzoekers (wegen, meten, bloed afnemen). Bestaat uit katoenen doek met zakken waarin polsgewicht wordt gestopt. Mogelijkheid om één vleugel los te laten. Ventilatie gegarandeerd, en voorkomt onnodig in de war raken van verenkleed.

Mammen U., Gedeon K., Lämmel D. & Stubbe M. 1997. Bibliographie deutschsprachiger

Literatur über Greifvögel und Eulen von 1945 bis 1995. Jahresbericht zum Monitoring Greifvögel und Eulen Europas, 2. Ergebnisband. ISSN 0948-6879. 189 pp. Prijs DM 15.-. Te betrekken bij: **Monitoring Greifvögel und Eulen Europas, Martin-Luther-Universität, Institut für Zoologie, Domplatz 4, PF 8, D-06099 Halle/Saale.**

Een buitengewoon nuttig overzicht van de sinds de Tweede Wereldoorlog verschenen Duitstalige publicaties (n=6940) over roofvogels en uilen, alfabetisch gerangschikt naar soort met daarnaast enkele meer algemene ingangen. Aan het eind van iedere ingang zijn kruisverwijzingen opgenomen naar andere publicaties waar de betreffende soort in voorkomt. Er is overwegend gezocht in ornithologische tijdschriften, waardoor de meer algemeen ecologische bladen, boeken en dissertaties niet volledig zijn gedekt. Niettemin veel leuke referenties gevonden waarvan ik het bestaan niet wist, zelfs bij soorten als Wespendif en Boomvalk. Voor zo'n lage prijs hoeft het voor geen enkele roofvogelaar een belemmering te zijn deze A4-pil aan te schaffen. De makers hebben plannen om in de toekomst de hele handel op Internet te zetten, wat gebruik verder zal vergemakkelijken. Tot die tijd gewoon kopen.

Mammen U. & Stubbe M. 1997. Jahresbericht 1996 zum Monitoring Greifvögel und Eulen Europas. Jahresber. Monitoring Greifvögel und Eulen Europas 9: 1-106.

Verspreid over Duitsland, en in toenemende mate ook elders in Europa waaronder Oost-Europa en voormalige Sovjet-Unie, worden in een kleine 400 plots van wisselende omvang roofvogels en uilen geteld (onderscheid naar territoria van niet-broeders, waarschijnlijke en zekere broedparen, aantal paren dat is gevolgd om reproductiecijfers te verzamelen en aandeel succesvolle paren). De gegevens worden tabellarisch weergegeven. Over 1996 werden broedbiologische gegevens (succesvol of niet-succesvol, aantal uitgevlogen jongen) verzameld van o.a. Buizerd (1149), Sperwer (271), Havik (284), Rode Wouw (402), Zwarte Wouw (156), Wespendif (42), Bruine (221), en Grauwe Kiek (37), Boomvalk (101), Torenvalk (639) en Slechtvalk (56). Geen informatie over legbegin, legselgrootte, sexratio of leeftijd ouders.

Manen W. van. 1997. Slaapplaatsen van Smellekens *Falco columbarius* in Drenthe. Drentse Vogels 10: 8-12.

Systematisch afstruinen van heidevelden resulteerde in drie slaapplaatsen, alle gelegen op heidevelden van >1200 ha: Fochteloërveen (1-4 ex.), Dwingeloosche Heide (2-3 ex.) en Bargerveen (2-3 ex.). Onwaarschijnlijk dat er nog andere slaapplaatsen zijn. Mannetjes zijn in de meerderheid.

Marzluff J.M., Knick S.T., Vekasy M.S., Schueck L.S. & Zarriello T.J. 1997. Spatial use and habitat selection of Golden Eagles in southwestern Idaho. Auk 114: 673-687.

Habitatgebruik van gezenderde Steenarenden werd in 1992-94 onderzocht langs de Snake River. Grootte van home range niet verschillend naar geslacht. In broedseizoen kleiner (190-8330 ha) dan buiten broedseizoen (1370-170.000 ha), maar activiteiten vaak beperkt tot klein deel daarvan (resp. 30-1535 ha en 485-6380 ha). Prefereerden habitats met struweel en vermeden grasland, agrarisch land en verstoorte gebieden. Voorkeur voor struweel hing samen met voorkomen van hun belangrijkste prooi, het haas. Verdere fragmentatie van struweelrijke habitats moet worden voorkomen om Steenarenden hun belangrijkste jachtgebied niet te ontnemen.

Marzluff J.M., Vekasy M.S., Kochert M.N. & Steenhof K. 1997. Productivity of Golden Eagles wearing backpack radiotransmitters. J. Raptor Res. 31: 223-227.

Relatie tussen broedsucces (percentage bezette territoria dat jongen produceert, aantal jongen) van 15 gezenderde Steenarenden (uitgerust met rugzak) in 1991-94 werd vergeleken met ongezenderde controle-vogels. In 3 van de 4 jaren werd geen verschil in nestsucces tussen beide groepen gevonden; alleen in een jaar met een laag voedselaanbod presteerden de gezenderde arenden significant minder (geringer nestsucces, minder jongen). Kan liggen aan kleine steekproef (in 1993 hadden bijvoorbeeld twee gezenderde arenden een subadulte partner, wat een groot effect heeft op het broedsucces). Rugzakzenders zijn in ieder geval iets om zeer voorzichtig mee te zijn.

McCanh N.V. 1997. Sparrowhawk *Accipiter nisus* passage through the Calf of Man 1959-1993. Ringing & Migration 18: 1-13.

Op grond van vangsten bleek sterke toename van Sperwer na 1972. Najaarstrek vertoont 3 pieken, namelijk eind augustus, eind september en midden oktober. Die laatste valt samen met piek in vinkentrek. Sexratio op basis van vangsten sterk beïnvloed door sekse-gescheiden habitatgebruik van Sperwers, waardoor overschot aan mannen ontstaat. Gewichten in voorjaar zwaarder dan in najaar.

Meyburg B.-U. & Meyburg C. 1998. Die Überwindung großer ökologischer Barrieren: Zugstrategien adulter deutscher Fischadler (*Pandion haliaetus*). J. Orn. 139: 216-217.

Paar Visarend uitgerust met satellietzender. Vrouwtje trok zuidwaarts en deed 8.5 dagen over de c. 2400 lange trektocht door de Sahara. Mannetje volgde een zuidwestelijke koers en deed 5.5 dagen over 1600 km woestijn. Blijkbaar terend op vetreserves. Middellandse Zee werd op zijn breedste punt gepasseerd, terwijl vrouwtje dwars over de Alpen trok.

Meyburg B.-U., Meyburg C. & Barbraud J.-C. 1998. Migration strategies of an adult Short-toed Eagle *Circaetus gallicus* tracked by satellite. Alauda 66: 39-48.

Franse Slangenarend met satellietzender gevolgd naar overwinteringsgebied in zuidwesten van Niger (4685 km); deed daar 20 dagen over (25 september tot en met 14 oktober). Dagelijks werd 17-467 km afgelegd (234 gemiddeld), het meest op zonnige dagen, het minst bij regenachtige. Treksnelheid kon 3x worden vastgesteld: 37, 44 en 51 km/uur.

Meyburg B.-U., Meyburg C., Mizera T., Maciorowski G. & Kowalski J. 1998. Zug- und Überwinterungsverhalten des Schelladlers (*Aquila clanga*) - Satellitentelemetrische Untersuchungen. J. Orn. 139: 231-232.

Zeven Bastaardarenden uit NO-Polen gevolgd met satellietzender. Familieverband loste al in broedgebied op: jonge en oude arenden trokken gescheiden en via uiteenlopende routes naar Afrika. Beide ouders van een paar overwinterden in resp. Zambia en Tsjaad, waar ze maar 2.5 maanden bleven. Volgens peilingen vlogen Bastaardarenden o.a. over Albanië, Centraal-Afrikaanse Republiek, Tsjaad, Tanzania en Zambia, allemaal landen waar deze soort niet of nauwelijks van bekend was. Een adult mannetje bleef bijna 5 maanden in Afrika (7 nov. 1996-29 maart 1997).

Meyburg B.-U., Scheller W. & Meyburg C. 1998. Zug- und Überwinterungsstrategien eines Langstreckenziehers: Neue satellitentelemetrische Untersuchungen am Schreiadler (*Aquila pomarina*). J. Orn. 139: 231.

Vier adulte Schreeuwarenden in 1996 uitgerust met 35-grams satellietzenders met zonnepaneeltje. Terugtocht uit Afrika week sterk af van heenwaartse reis. Tijdens trek kan tot meer dan 500 km per dag worden afgelegd. In overwinteringsgebied overwegend nomadisch, met vaak meer dan 100 km afgelegd in enkele dagen.

Mischenko A.L., Ochagov D.M., Kostin A.B., Galushin V.M., Nikolaev V.I., Sukhanova O.V. & Eremkin G.S. 1997. Spotted Eagles in the central part of European Russia: preliminary assessment of their ranges and population status. Newsletter WWGBP 25/26: 1-6.

Zoektocht naar Bastaard- en Schreeuwarenden in Europees Rusland (7100 km² in Meshchera laagland, 1580 km² aan de boven-Wolga en 960 km² in Kaluga's en Tula's 'Zaseki') in 1997. Gemiddelde dichtheid van Bastaardarend gesteld op 0.1 paar/100 km² (30-40 jaar geleden nog 0.5/100 km²). Schreeuwarenden broeden verder oostwaarts dan 35°O (zoals tot nu toe gedacht); ook is aantal paren veel hoger, minimaal honderden in plaats van 50.

Mock D.W. & Parker G.A. 1998. The evolution of sibling rivalry. Oxford University Press, Oxford. ISBN 0 19 857744 (paperback). XIII + 464 pp. £27.50.

Dit boek gaat over wat er gebeurt binnen een familie wanneer de vraag naar voedsel groter is dan het aanbod. Dat treedt op wanneer ouders meer nakomelingen produceren dan ze van voedsel kunnen of willen voorzien, dan wel wanneer nakomelingen kunnen "voorzien" dat ze mogelijk op enigerlei moment in de toekomst tekort zullen komen. Het boek legt de nadruk op vogels (vooral reigers), maar andere diergroepen en planten komen ook aan bod. Uiteraard ook veel aandacht voor roofvogels (o.a. Kaïnisme en geslachtsverhouding in nest). Mengeling van theorie en praktijk, met veel aandacht voor daadwerkelijk onderzoek.

Naulleau G., Verheyden C. & Bonnet X. 1997. Prédation spécialisée sur la Vipère Aspic *Vipera aspis* par un couple de Buses variables *Buteo buteo*. *Alauda* 65: 155-160.

In gebied in West-Frankrijk met dichtheid van 10-15 adders/ha (1994-96) waren adders na muizen belangrijkste prosoort van paartje Buizerd. Adders waren onderwerp van detailstudie waarbij tweederde van populatie was gemerkt. Populatieontwikkeling grotendeels bepaald door overleving van adulte adders. Zodoende bleek predatie door Buizerds op adulte mannelijk en vrouwelijke adders substantieel; afname van lokale adderpopulatie van 38% (van 1994 naar 1995) dan ook deels toegeschreven aan buizerdpaartje.

Newton I. 1998. Population limitation in birds. Academic Press, London. ISBN 0-12-517366 (paperback). X + 597 pp. Prijs £29.95.

Iedereen die is geïnteresseerd in aantalsregulatie van vogels ontkomt er niet aan dit boek te lezen. De complexiteit, de moeilijkheden van onderzoek, de grote verbanden, alles komt aan de orde. Het boek is te omvattend om in kort bestek te bespreken. Laat het voldoende zijn te zeggen dat de buitengewoon omvangrijke literatuur over dit onderwerp uitputtend wordt behandeld. Voor weinig geld heeft nu iedereen een goed leesbare synthese van al dat werk binnen handbereik. Het is te hopen dat voorstanders van predatorenbestrijding zich grondig in dit boek zullen verdiepen, al was het alleen maar om ingepeperd te krijgen hoe futiel het is de aandacht volledig te focussen op predatie. En hoe spannend onderzoek naar vogels kan zijn, simpel vanuit nieuwsgierigheid naar het hoe en waarom van de leefwijze van vogels. Kortom, verreweg de beste samenvatting over dit onderwerp sinds David Lack's *The natural regulation of animal numbers* (1954), geschreven door een eminente wetenschapper en één van 's werelds vooraanstaande roofvogelonderzoekers.

Nicolai B. & Böhm W. 1997. Zur aktuellen Situation der Greifvögel (Accipitridae) insbesondere des Rotmilans *Milvus milvus* im nordöstlichen Harzvorland. *Orn. Jber. Mus. Heineanum* 15: 73-87.

Gebied van 440 km² tussen Huy en Hakel met in 1996 Buizerd (105 paar), Rode Wouw (63), Zwarte Wouw (20), Havik (1), Bruine Kiek (23), Torenvalk (42) en Boomvalk (1). Trend van Rode en Zwarte Wouw en Havik over 1990-96 gegeven. In gehele NO-Harzvorland in 1991 ongeveer 630 paar Rode Wouw, tegen ongeveer 270 in 1996. Afname veroorzaakt door veranderingen in landbouw na de eenwording in 1989/90: voorheen grootschalige winterverbouw van hakvruchten als veevoer, nadien invoer van veevoer uit Zuid-Amerika, afname veebestand, intensiever grondgebruik en sterke toename bouwactiviteiten. Voedselaanbod op landgrond sterk gedaald, ook zichtbaar in toenemende aandeel Rode Wouwen dat voedsel van vuilnisbelten probeert te betrekken. Mooi staaltje EG-terreur, zoals eerder in Spanje en Portugal heeft plaatsgevonden.

Norrdahl K. & Korpimäki E. 1996. Do nomadic avian predators synchronize population fluctuations of small mammals? A field experiment. *Oecologia* 107: 478-483.

Twee gebieden van elk 3 km² in Finland vertoonden in 1989-92 variatie in roofvogeldichtheid van resp. 0.2-1.0 territoria (roofvogels kunstmatig kort gehouden) en 3.0-8.2 in controleplot met natuurlijke aantallen. Experimentele reductie van roofvogelaantallen zorgde voor grotere variatie in prooidichtheden tussen gebieden, maar niet binnen één gebied. Verschil in prooi-populaties tussen beide plots was grootst in late deel van broedcyclus; dit verschil nam snel af na uitvliegen doordat uitgevlogen jongen zich concentreerden in proorijke gebieden. Blijkbaar worden synchrone fluctuaties in muizen aantallen over grote gebieden bereikt door samengaan van predatie en klimaat.

Nygård T., Halley D.J., Wiseth B., Grønnesby S. & Grønlien P.M. 1998. Hva skjer med hønsenhauken. *Vår Fuglefauna* 21: 5-10.

Voorlopige resultaten van een studie in Noorwegen naar terreingebruik, voedsel, doodsoorzaken en omzwervingen van Haviken.

Pain D.J., Hil D. & McCracken D.I. 1997. Impact of agricultural intensification of pastoral systems on bird distributions in Britain 1970-1990. *Agricultural Ecosystems & Environment* 64: 19-32.

Gecumuleerde broedvogelverspreidingen in 1968-72 en 1990-92 van o.a. Blauwe Kiek en Steenarend in Groot-Brittannië met elkaar vergeleken. Verspreiding kwam goed overeen met gebieden met lage agrarische activiteit. Verschillen tussen beide karteringen traden vooral op in Oost-Anglia en ZO- en ZW-Engeland, kortom gebieden waar enorme habitatfragmentatie is opgetreden in tussentijd. Bovendien negatieve relatie tussen veedichtheid en roofvogeldiversiteit in Schotland en Noord-Engeland.

Foto. Ruigpootbuizerd op aas (Martijn de Jonge). *Rough-legged Buzzard feeding on offal.*

Paul J.-P. 1997. Attaque d'un Faucon pèlerin *Falco peregrinus* sur un Autour palombes *Accipiter gentilis*. Nos Oiseaux 44: 183.

Mannetje Slechtvalk laat in de Vogezen een adult wijfje Havik (nog levend) uit poten vallen; onduidelijk of laatste een prooi was dan wel werd gepakt tijdens territoriumconflict.

Penteriani V. 1997. Long-term study of a Goshawk breeding population on a Mediterranean mountain (Abruzzi Apennines, Central Italy): density, breeding performance and diet. J. Raptor Res. 31: 308-312.

Studie in 1984-93 in gebied van 318 km²: dichtheid Havik gemiddeld 5 paar/100 km². Gemiddelde jaarlijkse productie 2.28 jongen/succesvol paar en 1.69 jongen/paar. Mislukkingen gecorreleerd met regenval in april-mei en broedselgrootte met legdatum. Belangrijkste prooi-soorten: Houtduif, Vlaamse Gaai, Grote Lijster, Eekhoorn en Relmuus.

Penteriani V. & Faivre B. 1997. Breeding density and landscape-level habitat selection of Common Buzzards (*Buteo buteo*) in a mountain area (Abruzzo Apennines, Italy). J. Raptor Res. 31: 208-212.

In 1989-93 bij 17 geselecteerde nesten van Buizerds en 15 random gekozen controle-plekken een trits habitatvariabelen opgemeten in cirkels (2.5 km diameter, gerekend vanaf nestboom). Door stapsgewijze discriminantie-analyse werden habitatvariabelen geselecteerd die kenmerkend zouden zijn voor keuze van nestgebieden door Buizerds: zaten bij voorkeur aan oostzijde van bossen, weg van de wegen maar dicht bij valleidalen, en in ruig heuvelachtig terrein. Geen echte metingen wat betreft terreingebruik

waardoor nogal bloedeloos resultaat.

Pienaar H. 1996. Piracy by Eastern Red-Footed Kestrels on Lesser Kestrels. J. African Raptor Biology 11: 20-21.

Komt geregeld voor op plekken waar beide soorten gezamenlijk foerageren. Omgekeerde, namelijk Kleine Torenvalk die Roodpoot voedsel aftroegelt, echter niet.

Potts D. 1998. Global dispersion of nesting Hen Harriers *Circus cyaneus*: implications for grouse moors in the U.K. Ibis 140: 76-88.

Sinds enkele jaren is er een levendig debat in Engeland over de rol van predatoren op hoenderheidevelden. Het gaat daarbij vooral om Blauwe Kiekendief en Slechtvalk. Onderzoek heeft aangetoond dat Blauwe Kieken systematisch worden uitgerooid (zie Etheridge *et al.*, Stott en Avery). Hier wordt nagegaan hoe kiekenpopulatie zou reageren indien deze illegale moordpartij wordt gestopt. Als alle potentiële habitats (her)bezet zouden raken, zou populatie kunnen verdubbelen (naar 1600 nestelende vrouwtjes), wat neerkomt op 1 vrouw/25 km² habitat. Zo'n dichtheid zou geen enkel gevaar met zich meebrengen voor de prooi-populaties op heidevelden, ware het niet dat Blauwe Kieken de neiging hebben zich te concentreren. Economische schade (grouse moors zijn namelijk financiële melkkoe voor de eigenaars) kan dan wel degelijk optreden.

Purger J.J. 1997. Accidental death of adult Red-footed Falcons *Falco vespertinus* and its effect on breeding success. Vogelwelt 118: 325-327.

Kolonie van 27 paar Roodpootvalken in Voivodina, Noord-Servië, gelegen langs drukke straat; veel verkeersslachtoffers (4 ad man, 2 ad vrouw) waardoor mogelijk 5 broedsels mislukten. 22 van 27 broedsels brachten 50 jongen groot. Deze kolonie omvat 28% van alle paren in deze provincie.

Purroy F.J. (ed.). 1997. Atlas de las Aves de España. Lynx Edicions, Barcelona. 583 pp. ISBN 84-87334-11-3. Prijs £21.-

Eindelijk is er dan een landdekkende kwalitatieve atlas van de broedvogels van Spanje (inclusief Balearische en Canarische eilanden) beschikbaar. Spanje is het roofvogelrijkste land van Europa (nog wel, de toetreding tot EG heeft helaas dramatische consequenties) en dat komt goed tot uitdrukking in kaarten en tekst (geheel in Spaans). Blokgrootte is ongeveer 30x18 km (enig verschil van noord naar zuid). Gegevens verzameld tussen 1976 en 1995. Teksten uitgebreid en vol feitelijke informatie (verspreiding, habitatkeuze, talrijkheid, trends, trekbewegingen en bescherming). Een must voor iedere Spanje-liefhebber.

Redpath S., Madders M., Donnelly E., Anderson B., Thirgood S., Martin A. & McLeod D. 1998. Nest site selection by Hen Harriers in Scotland. Bird Study 45: 51-61.

Op landschapsschaal en op nestniveau hadden Blauwe Kieken duidelijke voorkeur voor heide om in te nestelen. Op heidevelden nestelde de soort significant vaker in hoge heide en nabij beken dan verwacht op grond van willekeurige verdeling. Broedsucces niet beïnvloed door habitat of lokale topografie. Omdat heidevelden in de uplands steeds vaker verdwijnen door bebossing of ongeschikt worden door overbegrazing, zullen Blauwe Kieken in toenemende mate afhankelijk worden van heidevelden die worden beheerd ten faveure van hoenders (met alle nadelen vandien; zie Etheridge *et al.*, Potts en Stott in onderhavig literatuuroverzicht).

Redpath S.M. & Thirgood S.J. 1997. Birds of Prey and Red Grouse. The Stationary Office, London. 148 pp. ISBN 0-11-702176-8. £22.50.

Eindrapport over studie tussen relatie roofvogels (vooral Blauwe Kiek en Slechtvalk) en Moeras-sneeuwhoenders op heidevelden in Schotland. Belangwekkende studie, waarin complexe relatie tussen hoenders, predatoren, habitatvernietiging en overbegrazing door schapen zichtbaar wordt in het oogstbare gedeelte van de hoenderpopulatie (en dus de inkomsten van de betreffende eigenaar). Er is zelfs een postscriptum toegevoegd van de resultaten in 1997. Zie ook het artikel van Malcolm Stott in deze Takkeling en de besprekingen van Avery, Etheridge *et al.*, Potts en Stott in deze Recente Artikelen.

Risch M. 1997. Der Einfluß individueller Qualität auf die Reproduktion des Sperbers (*Accipiter*

nisus, L. 1758). Dissertatie, 125 pp. ISBN 3-932681-01-0. Ad fontes Verlag, Hamburg (Nerstweg 26, 22765 Hamburg). DM 28.50 + DM 8.- verzendkosten.

Gekeken naar reproductie (legbegin, aantal jongen) van mannelijke en vrouwelijke Sperwers in relatie tot hun leeftijd (eerstejaars of ouder) en hun grootte (gemeten met index gebaseerd op veerlengtes).

Rosenfield R.N. & Bielefeldt J. 1997. Reanalysis of relationships among eye color, age and sex in the Cooper's Hawk. *J. Raptor Res.* 31: 313-316.

In 1980-95 370 Cooper's Haviken in Wisconsin gevangen en op oogkleur bekeken. Oogkleur kan niet worden gebruikt om vogels op leeftijd te brengen vanwege aanzienlijke variatie (vooral bij vrouwen). Bovendien geen relatie tussen fitness van mannetje (uitgedrukt in legsel- en broedselgrootte) en zijn oogkleur; in verleden wel gesuggereerd dat vrouwtjes kwaliteit van mannetje aflezen aan zijn oogkleur (wat dus voor deze soort -in deze studie- niet opgaat).

Roulin A., Jeanmond J. & Blanc T. 1997. Branchages verts sur les nids de Buses variables *Buteo buteo* durant l'élevage des jeunes. *Alauda* 65: 251-257.

Tussen 1988 en 1990 in Zwitserland gekeken naar vers loop op nesten van Buizerds in nestjongenfase. In 71% van nesten tót 5 verschillende verse takjes aangetroffen, meestal behorend tot dezelfde boomsoort als waarin nest zat. Verschillende hypothesen behandeld over functie van dit gedrag.

Salamonard M. 1997. Utilisation de l'espace par le Busard cendré *Circus pygargus*: superficie et distribution des zones de chasse. *Alauda* 65: 307-320.

Vleugelgemarkeerde en/of gezenderde Grauwe Kieken in West-Frankrijk gevolgd in 1995. Vogels jaagden max. 3 km (± 1) van het nest, met gemiddeld activiteitsgebied van 311.3 ha (± 192.3), althans volgens waarnemingen van gemarkeerde vogels. Dit was significant kleiner dan op basis van gezenderde vogels berekend: resp 5 km (± 1) en 1423 ha (± 647.4). Buurmannetjes leken voorkeursjachtgebieden te hebben, deels overlappend met die van andere mannetjes.

Scheller W., Bergmanis U., Meyburg B.-U. & Röper S. 1998. Radiotelemetrische Untersuchungen zur Raumgröße und Raumnutzung des Schreiadlers (*Aquila pomarina*). *J. Orn.* 139: 217.

Radio-telemetrisch onderzoek naar Schreeuwarenden in Mecklenburg-Vorpommern (1994-96: 8 vogels) en in Letland (4 vogels). In Duitsland werd vanaf eind juni het relatief kleine jachtgebied van mannetjes van 1089 ha ($n=5$) vergroot naar 2547 ha ($n=4$). Totale oppervlak gemiddeld 2711 ha (1963-3481 ha als uitersten). In Letland duidelijk kleiner.

Selås V. 1996. Selection and reuse of nest stands by sparrowhawks *Accipiter nisus* in relation to natural and manipulated variation in tree density. *J. Avian Biology* 27: 56-62.

Verschillen tussen broedpercelen van Sperwers en willekeurig gekozen bosgedeelten in Zuid-Noorwegen het best verklaard door dichtheid van bomen (hoger in nestbosjes). Minder belangrijk waren leeftijd van bos, soortsaamenstelling van bos en hoogte. Gedunde percelen minder vaak hergebruikt als nestplaats dan ongedunde. Voorkeur voor dichte opstanden uitgelegd als aanpassing aan predatie door Haviken.

Shirihai H., Forsman D. & Christie D.A. 1998. Field identification of large falcons in the West Palearctic. *Brit. Birds* 91: 12-35.

Overzicht met uitmuntende kleurplaten van John Gale voor herkenning van Slechtvalk, Barbarijse Slechtvalk, Giervalk, Sakervalk en Lannervalk (inclusief ondersoorten waar relevant).

Slagsvold T. & Dale S. 1996. Disappearance of female pied flycatchers in relation to breeding stage and experimentally induced molt. *Ecology* 77: 461-471.

Sterfte onder volwassen vogels is belangrijke factor in evolutie van broedgedrag. In Noorwegen bleken Sperwers belangrijkste oorzaak van verdwijning van adulte bonte vliegenvangers in broedseizoen. Vrouwtjes hadden tijdens incubatie hogere gewichten dan erna, vermoedelijk omdat predatiekans tijdens incubatieperiode kleiner was. Wanneer enkele vliegveren van bonte vliegenvangers werden verwijderd (rui simuleren), bleek verdwijningskans sterk toe te nemen. Ondanks hun opvallendere verenkleed was predatiekans van mannetjes in nestbouwfase kleiner dan van vrouwtjes, mogelijk doordat mannetjes niet meehielpen bij nestbouw.

Smith R.N., Cain S.L., Anderson S.H., Dunk J.R. & Williams E.S. 1998. Blackfly-induced mortality of nestling Red-tailed Hawks. Auk 115: 368-375.

Sterfte onder nestjongen (13 van 87) van Roodstaartbuizerd in Wyoming was geheel te wijten aan de activiteiten van zwarte vliegen. Sterfleeftijd varieerde van 9 tot 43 dagen. Infectiegraad hing samen met weer en varieerde enorm tussen nesten. Doordat beten van zwarte vliegen en de daaropvolgende aftakeling van nestjongen niet makkelijk zijn te zien, is deze sterfte-oorzaak waarschijnlijk ondervertegenwoordigd in roofvogelstudies.

Solonen T. 1997. Effect of sparrowhawk *Accipiter nisus* predation on forest birds in southern Finland. Ornis Fennica 74: 1-14.

Gebaseerd op broedvogeltellingen en analyses van prooien van Sperwers (1674 prooien in 62 soorten). Prooisoorten overwegend 15-30 g (gemiddeld 26.6 g). Naar gewicht waren volgende soorten belangrijk als prooi (in afnemende volgorde): Vink, Zanglijster, Huismus, Koolmees en Kramsvogel. Vijftien soorten veel minder gevangen dan op grond van hun talrijkheid kon worden verwacht, waaronder Fitis, Goudhaantje, Tuinfluiter, Merel, Fluiter en Grasmus. In de 3 maanden van het broedseizoen was het percentage adulte prooien slechts 5-6%.

Spaar R. & Bruderer B. 1996. Soaring migration of Steppe Eagles *Aquila nipalensis* in southern Israel: Flight behaviour under various wind and thermal conditions. J. Avian Biol. 27: 289-301. Individuele Steppenarenden in Israël in voorjaar 1992 gevolgd met doelvolgradar. Treksnelheid nam toe naarmate de klimsnelheid in thermiekbellen groter was. Grootste klimsnelheid van 5 m/sec rond middaguur bereikt (gemiddeld over de dag 1.9 m/sec). Gemiddeld was treksnelheid 12.4 m/sec, met een gemiddelde afglijsnelheid van 15.6 m/sec. Hoger dan 1600 m boven grondniveau kwamen de vogels niet; 90% van de Steppenarenden bleef tijdens de trek beneden de 1000 m, en 50% zelfs beneden de 400 m.

Spaar R. & Bruderer B. 1997. Optimal flight behavior of soaring migrants: A case study of migrating steppe buzzards *Buteo buteo vulpinus*. Behavioral Ecology 8: 288-297.

Theoretische voorspellingen aangaande optimaal zweef- en vlieggedrag werden getest met behulp van 141 waargenomen vliegbewegingen van Steppenbuizers in Israël. In grote lijnen bleek het model te kloppen, zij het met veel variatie onder invloed van factoren die niet in model waren verdisconteerd.

Spaar R. & Bruderer B. 1997. Migration by flapping or soaring: Flight strategies of Marsh, Montagu's and Pallid Harriers in southern Israel. Condor 99: 458-469.

Treksnelheid overland van Bruine Kieken hing samen met snelheid waarmee ze konden klimmen in thermiekbellen; dit was niet het geval bij Grauwe en Steppenkiekendief. Alle kiekendieven (en vooral Grauwe en Steppenkiek) maakten veel gebruik van vliegen afgewisseld door uitzweven, vooral direct na zonsopkomst en vlak voor zonsondergang, en vaker bij tegen- dan met meewind. Doordat kieken verschillende vliegstijlen hebben, zijn ze minder afhankelijk van omgevingsfactoren als thermiek en wind. Bruine Kieken lijken nog het meest op roofvogelsoorten die het moeten hebben van schroeven en afglijden.

Stenlund J. 1998. Rovfåglarnas flyttning över norra Öresund. Vår Fågelvärld 57(2): 16-21.

Voor- en najaarstrek van 17 roofvogelsoorten te Öresund, ten noorden van Falsterbo. Niet zo enorm als Falsterbo, maar toch zeer behoorlijk (max. 12.296 Buizers in voorjaar, en 19.040 in najaar). Aantalsverloop van Buizerd in najaar loopt parallel aan wat in Falsterbo werd gevonden in 1985-96.

Stott M. 1998. Hen Harrier breeding success on English grouse moors. Brit Birds 91: 107-108. Veldwerk in 1994-97 omvatte 70% van de geschatte 2704 km² geschikte hoender-heidevelden van Engeland, met onderscheid tussen commerciële grouse moors (1767 km²) en meer op natuurbescherming gerichte hoender-heidevelden (128 km²). Op commercieel gerunde heides deden 98 territoriale vrouwtjes 60 broedpogingen waarvan er 28 slaagden; op de andere heidevelden waren dat 30 territoriale vrouwtjes met 25 broedpogingen (21 succesvol). Conclusie is exact gelijk aan die van andere studies in de UK: systematische vervolging op de commercieel beheerde hoender-heidevelden resulteert in beperking van verspreiding en dichtheid van Blauwe Kiekendieven in Engeland (zie ook hierboven).

vermelde artikelen van Etheridge *et al.* en Potts, alsook artikel van Malcolm Stott in deze Takkeling). Sweeney S.J., Redig P.T. & Tordoff H.B. 1997. Morbidity, survival and productivity of rehabilitated Peregrine Falcons in the Upper Midwestern U.S. *J. Raptor Res.* 31: 347-352.

66 van 161 gewonde Slechtvalken succesvol behandeld en losgelaten, met minimum-overlevingskansen van 20% voor ≥ 3 maanden oude vogels en 14% voor ≥ 1 jaar oude vogels. Dat laatste cijfer is identiek aan dat van geringde, niet-opgelapte vogels in dezelfde populatie. Meer dan 10% van opgelapte vogels paarde en 6% ($n=4$) produceerde 24 jongen over een periode van 1-5 jaar. Gemiddelde broedselgrootte van opgelapte vogels gelijk aan gemiddelde voor succesvolle paren in gehele populatie.

Tella J.L., Forero M.G., Donazar J.A. & Hiraldo F. 1997. Is the expression of male traits in female lesser kestrels related to sexual selection? *Ethology* 103: 72-81.

Sommige vrouwtjes Kleine Torenvalk hebben een grijze stuit en staart (kenmerk van mannetjes). De fitness van 239 Spaanse vrouwtjes vertoonde geen correlatie tussen het hebben van mannelijke kenmerken en levensduur, overlevingskansen, grootte en reproductie (wat je zou verwachten in geval van seksuele selectie). Daarentegen bleek het voorkomen van mannetjes-veren samen te hangen met leeftijd van sommige vrouwtjes: bij vorderende leeftijd meer mannelijke kenmerken, waarschijnlijk een hormonale kwestie.

Thiollay J.-M. & Wahl R. 1998. Le Balbuzard pêcheur *Pandion haliaetus* nicheur en France continentale. *Écologie, dynamique et conservation*. Alauda 66: 1-12.

Eerste succesvolle broedgeval sinds meerdere decades op vasteland van Frankrijk vond plaats in 1985 in het bos van Orléans (90 km ten Z Parijs). Daarna groei naar 6 paar in 1997, plus toegevoegd paar op 65 km ten ZW van Orléans. Jongenproductie 1.2-1.83 jongen/paar en 2.26/succesvol paar. Eerste broedvogels arriveren begin maart, eileg volgt 1-15 april. Uitgevlogen jongen taaien na 15 augustus af. Foerageertochten bestrijken 8-25 km over 40-180 km². Drie geringde ouders waren afkomstig uit oostelijk Duitsland (1988-92). Nieuwe paren vestigen zich inmiddels in Lorraine.

Tolonen P. 1996. Reproductive effort of the kestrel (*Falco tinnunculus*) under fluctuating food conditions. *Acta Universitatis Ouluensis Series A Scientiae Rerum Naturalium* 0 (276): 1-34.

Populatiefluctuaties met factor 100 in 3-jarige muizencyclus in West-Finland. Dit zou reproductiestrategieën van Torenvalken moeten beïnvloeden. Mannetjes besteedden 40% van hun tijd aan partnerbewaking, bedoeld om buitenechtelijke copulaties te voorkomen. Copulatiefrequentie lag op 0.7/uur. DNA-onderzoek toonde aan dat er in één jaar met veel muizen in 7% van 27 broedsels buitenechtelijke jongen zaten. Dit lage percentage geeft aan dat mannetjes behoorlijk succesvol zijn in het voorkomen van buitenechtelijke jongen door frequent te copuleren en/of door partnerbewaking. Vrouwtjes kiezen mannetjes die geen of weinig parasieten hebben; mannetjes met veel parasieten bleken hun vrouwtje minder te voeren tijdens de baltsfase. Conditie noch aantal nestjongen bleken van invloed op inspanning die mannetjes leverden in broedseizoen, maar vrouwtjes verdedigden nest meer bij toenemend aantal nestjongen.

Tolonen P. & Korpimäki E. 1996. Do kestrels adjust their parental effort to current or future benefit in a temporally varying environment? *Ecoscience* 3: 165-172.

Mannetjes Torenvalken gingen niet extra jagen naarmate er meer jongen in het nest zaten, vrouwtjes ietsje meer. Blijkbaar was inspanning niet gekoppeld aan korte-termijn voordelen. In een omgeving met sterk wisselend voedselaanbod kunnen Torenvalken niet "voorspellen" wat de toekomstperspectieven van hun jongen zijn, zodat het "slimmer" is de inspanning tijdens opvoeden van jongen zodanig te kiezen dat eigen overleving het minst gevaar loopt.

Tordoff H.B. & Redig P.T. 1997. Midwest Peregrine Falcon demography, 1982-1995. *J. Raptor Res.* 31: 339-346.

Belangrijk artikel, met kwantitatieve uitspraken over levensduur van mannetjes en vrouwtjes Slechtvalken, dispersie, overleving in eerste levensjaar, overleving van broedvogels, leeftijd waarop voor het eerst wordt gebroed, levensduur, jongenproductie gedurende het leven en trouw aan partner en territorium. Gebaseerd op individueel herkenbare vogels in Colorado.

Tornberg R. 1997. Prey selection of the goshawk *Accipiter gentilis* during the breeding season: The role of prey profitability and vulnerability. *Ornis Fennica* 74: 15-28.

Seizoensvariatie in prooikeus van Haviken in Noord-Finland onderzocht in 1988-94. Tijdens nestbouw en incubatie vooral hoenders (60-70% naar gewicht). In nestjongenfase overheersten eerst eenden, daarna kraaien, lijsters en duiven. Tijdens uitvliegperiode voornamelijk jonge hoenders en jonge hazen. Voedselkeus strookt niet met theorieën van optimaal foerageergedrag. Abrupte pieken en dalen van prooiaanbod gedictieerd door veranderingen in gedrag en kwetsbaarheid van prooien. Broeden bij voorkeur zo vroeg mogelijk gestart, om verzekerd te zijn van maximaal voedselaanbod in periode dat jongen uitvliegen.

Toyne E.P. 1997. Nesting chronology of northern goshawks (*Accipiter gentilis*) in Wales: Implications for forest management. *Forestry* 70: 121-127.

Haviken in Wales bouwden aan hun nest van september tot en met april. Eileg volgde van eind maart tot midden mei. Geen statistisch significante verschillen in legbegin tussen jaren. Meeste eieren kwamen eind mei uit; juvenielen verlieten nestgebied begin augustus. Haviken tolereerden geen bosbouwactiviteiten tijdens incubatie en vroege jongenfase; bij dergelijke verstoringen werd broedpoging opgegeven. Bosbouwactiviteiten vanaf uitvliegen (half juli) niet meer schadelijk voor ouders en hun jongen.

Treleaven R.B. 1998. In pursuit of the Peregrine. Tiercel Publishing, Wheathampstead. ISBN 0 9532002 0 5. XIV + 242 pp. £29.50.

Persoonlijk verslag van een levenslange passie voor Slechtvalken, met heel veel anecdotes. Hierdoor minder geschikt als informatiebron, te meer daar deze manier van kijken snel neigt naar onbevestigde verklaringen en broodjes aap. Dit boek laat mooi de kloof zien tussen wetenschappers en valkeniers. Kenmerkend is zijn gesprek met Bednarek, een Duitse valkenier. Op de vraag wat de overlevingskansen van takkelingen zijn, memoreert deze een geval van een jong opgegroeid in gevangenschap dat direct na vrijlating wegvloog, als verloren werd beschouwd maar enkele maanden later alsnog werd gezien; deze anecdote brengt de auteur ertoe een geval te vermelden van een vogel die na minstens twee jaar gevangenschap ontsnapt en 6 maanden later aangeschoten werd gevonden. Als hiermee gezegd wil zijn dat jonge valken (en vooral valken in gevangenschap) goede overlevingskansen in het wild hebben, is dat zeer misleidend. Er is uitgebreid onderzoek beschikbaar (vooral USA) waaruit blijkt dat de sterfte onder deze vogels fenomenaal is. Ondanks deze bezwaren is het innemend dat deze valkenier Slechtvalken zulke uitgesproken 'vrije vogels' vindt dat hij nooit neiging heeft gehad er zelf eentje te bezitten om er mee te jagen. (Uiteraard zou dezelfde redenering kunnen gelden voor Haviken en andere soorten.) In plaats daarvan 30 jaar observaties in het wild, zoals het hoort! Boek is gebonden en voorzien van schetsen en schilderijen door de auteur. In bijlagen enige feitelijke informatie, waaronder broedsucces van populatie in Noord-Cornwall (1984-97) en van paartje op Black Rock (1969-97). Voor mensen die van verhalende boeken houden een uitstekende aanschaf, maar geloof niet alles wat er wordt beweerd!

Tyack A.J., Walls S.S. & Kenward R.E. 1998. Behaviour in the post-nestling dependence period of radiotagged Common Buzzards *Buteo buteo*. *Ibis* 140: 58-61.

Gebaseerd op gezenderde jongen, die uitvlogen in leeftijd van 43-54 dagen. Afstand tot nest nam abrupt toe vanaf leeftijd van 65 dagen (vliegveren uitgegroeid). Tot die tijd toename met leeftijd in afstand tot nest, tijd gespendeerd aan vliegen en tijd besteed aan roepen. Tussen 65 en 100 dagen geen toename van dergelijke activiteiten, en afname in roepfrequentie. Kleine broedsels hadden hun ouders meer in hun nabijheid dan grote broedsels. Tot 65 dagen bleven jongen van één nest vlak bij elkaar; daarna werd verband minder. Variatie in activiteiten niet gerelateerd aan geslacht, noch aan dragen van rugzakzender (30 g) of pootzender (12 g).

Underhill-Day J. 1998. Breeding Marsh Harriers in the United Kingdom, 1983-95. *Brit Birds* 91: 210-218.

In 1899 verdween de laatste Bruine Kiek uit het Verenigd Koninkrijk (en niet vrijwillig!). Herkolonisatie

tie, afgezien van enkele tussentijdse broedpogingen, ging in 1927 van start. Tot 1945 bleef de soort beperkt tot Norfolk. Van max. 15 nesten in 1958 daalde de stand opnieuw naar dieptepunt van 1 paar in 1971. Vervolgens snelle toename, met in 1995 min. 148 broedende mannetjes en 156 broedende vrouwtjes (samen 350 jongen). Geeft reproductiecijfers over 1983-95, habitatkeus (in toenemende mate in landbouwgewassen, voor het eerst in 1982 en in 1995 al 21.5%; veel in nabijheid van zout water) en oorzaken van mislukken van nesten.

Videler J.J. 1997. Bidden voor de kost. Bakuys Publishers, Leiden. 87 pp. ISBN 90-73348-82-X. Ingenaaid. Prijs f24.50 (excl. f3.20 verzendkosten). Te bestellen bij: Bakuys Publishers, tel. 071-5170208.

Goed leesbaar boek (wel wat slordig geredigeerd) over de bouw en werking van het vliegapparaat van vogels en de resultaten van Gronings onderzoek aan het bidden van (vooral) Torenvalken, Grijsze Wouw en Vorkstaartwouw. Verplichte kost voor iedereen die meer wil weten over wat er allemaal voor komt kijken om goed en effectief te kunnen bidden. Geschreven door niet de minste, dus verzekerd van kennis uit de eerste hand!

Foto. Adult vrouwtje Torenvalk (let op gepunte druppelvormige vlekken op flank) jagend vanaf zitpost (Martijn de Jonge). *Adult female Kestrel.*

Ward J.M. & Kennedy P.L. 1996. Effects of supplemental food on size and survival of juvenile Northern Goshawks. Auk 113: 200-208.

Geen morfologische verschillen tussen jonge Haviken op 28 bijgevoerde nesten ten opzichte van jongen van 28 controle-nesten (zonder bijvoeding). Daarentegen vertoonden bijgevoerde jongen betere overleving tijdens nestjongenfase in 1993, echter niet in 1992. Omdat meeste controle-nestjongen stierven als gevolg van predatie wordt gesuggereerd dat de lagere neststerfte onder bijgevoerde nestjongen werd veroorzaakt doordat de adulte vrouwtjes van die nesten meer tijd spendeerden nabij het nest (noodzaak tot jagen niet aanwezig gezien bijvoeding), waardoor ze effectiever in staat waren predatoren weg te pesten.

Weber M., Fieber W. & Stubbe M. 1998. Persistente chlororganische Verbindungen, Quecksilber

und radioaktive Nuklide in Eiern von Rotmilanen (*Milvus milvus*) aus Sachsen-Anhalt. J. Orn. 139: 141-147.

60 eieren van Rode Wouwen uit voormalige Oost-Duitsland: uit omgeving industrieën hogere concentraties giftstoffen in eieren dan elders. Echter lager dan bij Sperwer. Afnemende concentraties na eenwording, o.a. door opheffen cq. verplaatsen chemische industrie en door verbod op gebruik kwikverbindingen in landbouw sinds 1990.

Weber M., Gedeon K. & Meyer H. 1997. Zur Schadstoffbelastung des Sperbers (*Accipiter nisus*) im Erzgebirge. Mit. Ver. Sächs. Orn. 8: 95-104.

Gebaseerd op 38 sperwereien verzameld in 1989-94: nog extreem hoge belasting met PCB's en DDE (idem bij eieren uit 1985-88). Geen verschil in contaminatieniveau tussen verse en niet-uitgekomen eieren. Aanwezigheid van kwik en lood in eieren nam af in onderzoeksperiode, die van organische verbindingen nam toe. Dieldrin werd in ruim 80% van de gevallen vastgesteld, ondanks feit dat gebruik ervan sinds 1974 verboden is. Merkwaardig genoeg wordt beweerde dat de zeer hoge belasting met organische chloorverbindingen en kwik geen invloed heeft op de reproductiecijfers van Oost-Duitse Sperwers (wordt geen evidentie voor gegeven).

Weekley D.R. 1997. Eurasian Sparrowhawk drowning Eurasian Jay. Brit Birds 90: 524.

Sperwer verzuipt gevangen Vlaamse Gaai in ondiepe deel vijver, voorjaar 1994 (Bristol).

Weesie P.D.M. & Belemsobgo U. 1997. Les rapaces diurnes du ranch de gibier de Nazinga (Burkina Faso): liste commentée, analyse du peuplement et cadre biogéographique. Alauda 65: 263-278.

Roofvogelpop. in gebied van 940 km² vergeleken met die in parken in Burkina Faso, Benin, Ghana en Ivoorkust. Palearctische soorten schaars tot zeldzaam, o.a. Zwarte Wouw, Slangenarend, Bruine Kiek, Steppenkiek, Dwergarend en Torenvalk. Gegevens over seizoensverloop (droge- versus regentijd).

Wegner P. 1997. Bericht über den Wanderfalken in Nordrhein-Westfalen und dem nördlichen Rheinland-Pfalz (1997). Slechtvalk Nieuwsbrief 3(2): 11.

In Nordrhein-Westfalen 23 paren in 1997 (tegen 18 in 1996). Broedsucces laag: 8 van de 23 paren brachten 24 jongen groot. Geringe succes voornamelijk door interacties met vreemde valken en hybride valken. Alle jongen vlogen uit van nestkasten op gebouwen. Samen met valkeniersverenigingen wordt poging ondernomen de kweek van kruisingen te verbieden. In Rheinland-Pfalz steeg stand van 9 naar 11 paren; daarvan 10 succesvol met in totaal 25 jongen, een naorlogs record. Op de Keulse Groß St. Marin kerk werd het paar met video continu gevolgd; zie op Internet.

Wells J. 1997. Eurasian Sparrowhawk drowning Common Starling. Brit. Birds 90: 525.

Sperwervrouwje verzuipt gevangen Spreeuw (5 mei 1993, Suffolk).

Wiklund C.G. 1996. Determinants of dispersal in breeding Merlins (*Falco columbarius*). Ecology 77: 1920-1927.

Trouw aan broedgebied groter in mannetjes dan in vrouwjes Smelleken (laatste 3x verder weg). Vrouwjes gepaard met oude mannetjes of met mannetjes die overleefden tot en met het volgende seizoen trokken minder ver weg. Bij beide seksen waren lange dispersieafstanden gerelateerd aan slechte broedresultaten. Nestpredatie leidde tot kleinere kans op terugkeer van vrouwjes; dit werd niet bij mannetjes gevonden.

Wiklund C.G. 1996. Breeding lifespan and nest predation determine lifetime reproduction of fledglings by male merlins *Falco columbarius*. Proceedings of the Royal Society of London, Series B Biol. Scienc. 263: 723-728.

Noord-Zweden: 20% van mannetjes bracht in hun leven geen enkel jong groot als gevolg van nestpredatie. Frequentie van nestpredatie hoger voordat eieren waren uitgekomen dan erna, en hoger in laat-leggende paren dan in vroeg-leggende. Langlevende mannetjes produceerden gedurende hun leven meer jongen dan kortlevende, simpelweg vanwege een groter aantal broedpogingen.

Wittenberg J. 1998. Starker Rückgang des Rabenkrähen-Bestandes nach Ansiedlung des Habichts. J. Orn. 139: 203-204.

In gebied tussen Peine en Braunschweig vanaf 1961 kraaienstand bijgehouden, vanaf 1971 ook met individueel herkenbare vogels (vleugelmerken). Ongeveer 15 jaar geleden kwam Havik als broedvogel binnen, waarna stand Zwarte Kraai drastisch inklapte (in 2 gebieden bijv. van resp. 35 naar 4 paar en van 14 naar 0). Ook aantal niet-broeders zakte snel. Kwam door vertrek broedvogels en achterwege blijven van instroom van nieuwe vogels. In straal van enkele 100-en meters rond haviknest geen vestiging meer van kraaien. Zelfde vastgesteld bij Torenvalk en Ransuil. Helaas in deze abstract alleen conclusies gegeven, geen feiten (hopelijk wordt dat nog ergens gepubliceerd).

Woets D. 1998. De Havik *Accipiter gentilis* als broedvogels in De Weerribben 1980-97 (deel I). De Noordwesthoek 25(2): 51-58.

Overzicht van vestiging en aantalsverloop van de Havik in een deel van NW-Overijssel. Sinds 1983 jaarlijks broedvogel; vanaf 1990 min of meer stabiel op 5-9 zekere en waarschijnlijke paren. In 75-89 van de 108-111 vastgestelde territoria in 1980-97 werd gebroed. Voltallige legselgrootte bedroeg 1x 1, 2x 2, 1x 3, 10x 4 en 1x 5 eieren. Het aantal uitgevlogen jongen (takkeling of grote jongen) was 1x 1, 4x 2, 14x 3 en 7x 4. Bij 46 broedsels was het eindresultaat bekend: hiervan mislukten er 9. Sexratio van zeker geseekte jongen was 36 man op 28 vrouw. Onder 110 prooien bevonden zich veel kraachtigen (29, waaronder 22 Zwarte Kraaien!) en duiven (17, waaronder 11 Postduiven). Disproportionele predatie werd vastgesteld op Wespendif en Ransuil.

Yosef R. 1998. Clues to the migratory routes of the Eastern Flyway of the Western Palearctics - ringing recoveries at Eilat, Israel [II - Falconiformes]. Vogelwarte 39: 203-208.

Van 1829 bij Eilat geringde Steppebuizers 19 teruggemeld uit Noord- en Centraal-Europa, Centraal-Azië, Zuid-Afrika en Namibië. Zes van 764 geringde Balkansperwers gemeld uit Syrië, Roemenië, Oekraïne en Rusland. Van 94 Zwarte Wouwen kwamen 2 terug uit westelijk Rusland, van 140 Bruine Kieken drie (Chad, Wit-Rusland en Rusland), van 19 Steppekieken één (Jordaans-Iraakse grens) en van 59 Dwergarenden één (Centraal-Rusland).

Yosef R. & Alon D. 1997. Do immature Palearctic Egyptian Vultures *Neophron percnopterus* remain in Africa during the northern summer. Vogelwelt 118: 285-289.

Ongeveer 10.000 Aasgieren verlaten Europa voor Afrika in najaar. Idee dat jonge Aasgieren in Afrika overzomeren veroorzaakt door onvoldoende dekking van alle trekwegen van Aasgieren. In voorjaar vliegt deel terug via zuidelijke helft van Sinai, ander deel via Suez.

Tekening: Mary van Slooten (28 april 1996).